

Armanc

Danerê rojnameya pêşî ya Kurdî
Miqdad Mithat Bedirxan

Hejmar - No: 1

Tîrmeh - July 1995

Buha - Price: 40 000 TL. 20 SKR. 4 DM.

Roj baş, Ey welatê şêrîn!

Di mirin û jiyana te de, di axîn û şekirrêjîya kenê te de, di serkeftin û têkçûna te de, di xewn û realîteya te de, di ewrêن reşî giran de, di çîrûsîna stêrkên te de, di bêrîkirin û şehîdbûna te de roj baş... Roj baş!

Li te vedigerim wek pinpinîkekê xwe li dora tîrêjvedana hinarkên te li ba dikim û sirûda te ya bi bendemanê rapêçayî bi nermebaskên xwe av didim, wek mîşa hingiv xwe li ser kulîlkên heftreng ên gerdena te datînim û fe dimijim, ji bin zimanê xweyî birîndar bazbenda te, bend û ayet û govendêن te derdixim da ku di guhêñ te de bi kurtepiskeke lerzokî bibêjim: Roj baş ey welatê şêrîn!

Min şazdeh sal ji temenê xwe ji bo parastina kila subhanî ya çavêن te terxan kirin... Min xwe bi nav û dengê te paye dikir û min di nûçe û bûyerên te de porê xwe sipî dikir lo!!

Şazdeh sal welato da ku rojekê tu pîrozbahîya bîşîrîna xwe bîhingivînî ronahîya subehêن mis-extî û venagehê.

Sipîndar û berû û kajêñ te, tîriyê Mûşê û me-wijen Hebabê, şengetibîyen Wanê û bastêxa Çêrmûgê, xizêmên rûperiyêن Şernexê û teşîrêsen Diyarbekirê, dewkêlêñ Botan û Mîrê zimanê jêkirî, di bin çermêñ me de û di bin zimanêñ me de, di bînahiya çavêñ me de geş dibin, dibişkîvin û di şevêñ seqemdar û tarî de li ber pencereyêñ giyanêñ me semageriya Xelefê Kinik dikirin lo!

Şar û gundêñ te, kolan û kuçe û duryan û ten-gerêyên te, havîn û zivistan û ne-buhara te, erê welato zerporê payîza te, şevbuhêrk û leyлан û hêlinêñ qulingêñ perşikestî û kewêñ te yên xemgîn û çavxweşik, em hînî bilêvkirina sipehî ya navê te dikirin, em hînî mirina rewan û bê-kêferat a di himbêza te de dikirin, em hîn dikirin welato:

- Ku çawan em dê ji te hez bikin.
- Ku çawan em dê lêvîn kevirînî yên deşt û zozanêñ te, yên kuwîstan û havîngehêñ te gez bikin.

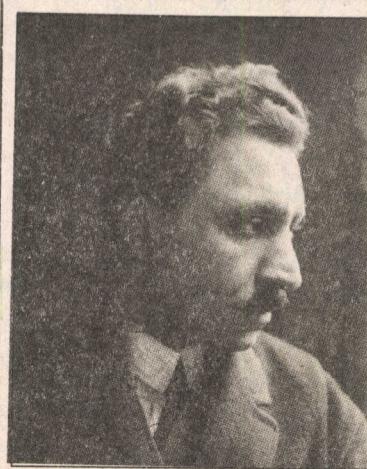
- Ku çawan em dê li ser sînga te nexşeya evîna xwe nîgar bikin û ku çawan em dê umîd û hêviya xwe di şevistana serdemêñ te de cîwar bikin.

Nexwe piştî vê halanê, piştî vê sosretê û vê talanê, piştî wêranbûna jîyanê careke din rojbaş ey welatê şêrîn!

Em dê bi ci rûyî li hevdû temaşe bikin?

Şazdeh salêñ min di xunav û nimebarana te de, di dûman û barûda laşê te de, di birîna te de, di nav destêñ te de dimirim û ji xweliya xwe wek teyrê Sîmir (Anka, Phoenix) careke din ji dayik dibim da ku jiyana xwe bi jena dilê te bidomînim û bi zimanekî şêrîn ji te re bibêjim roj bas.

Armanc

**Bîranînê
Celadet Bedirxan
cara pêşîn di
Armancê de**

rûpel: 8-9

Piştî 16 salan...

Mumtaz Aydin

Armanc piştî 16 salan penabriyê (maciriyê) wê bi vê hejmarê êdî li Stenbolê derbiçe. Helbet ev ji bo xwendevan û dildarê Armancê gaveke girîng e, cükkî, dema mirov tiştekî xwes, balkêş dixwîne dixwaze hinê din jî bibin şîrîkên mirov, ew jî jê bêpar nemînin. Di vê manê de derçûna Armancê li Stenbolê ji bo xwendevanê wê yên nuha jî ciye kîfxwesiyê ye, lê bêşik yên bi vê bûyerê herî kîfxwes dibin û ji bo wan herî muhîm e, xebatkarê Armancê ne; yên nuha û yên berê keda wan derbas bûne.

Dema mirov darek, kûlîlkek çand, dûre êdî ne ya mirov be ji mirov dixwaze her şîn be. Dema têkoşerekî tê girtin, di dema wî ya girtinê de ji bo wî bûyera herî girîng domdariya ew xeba-ta ku ew ji ber hatî girtinê ye. Ji bo her kesê ku şehîd dikeve ji bo wan, tişte herî girîng piştî şehîd ketine wan domdariya xebatê ye, gihîstina armancê ye.

Armanc 16 salî ye. Di van 16 salan de gelek endamên redak-siyonê hatine û çûne. Gelek ke-san nivîs tê de nivîsandine, nivîs

rêz kirine, çapkirine, firotine, mîzanpjkirine û keda wan lê bûye. Ci bigre hemû jî bêyi feydeya wan a şexsî tê de hebe, bi dilsozi xebitîne. Yek ji xewn û daxwaza wan ew bû ku rojek ji rojan Armanc li welêt derbiçe û bigîhe hemû Kurden ku dixwazin, bixwî-nin.

Ez ji hejmara 50'yî, ji sala 1984'an vir ve di redaksiyonâ Armancê de me. Di salan 80'yî de, salan tarî yên di bin diktatoriya leşkerî de, derketina Armancê li Tîrkiyê yan li welêt ji me re qonaxeke pir dûr xuya dikir. Di nav nameyên xwendevanan ku ji me re dihatin yekcarna em leqayî nameyên ku bi daxwaziya "em hêvîdar in Armanc rojekî li welêt derbiçe" dawî lêdihatin, dibûn. Çavên me dibiriqîn, xweziyeke bêsinor bi me re çedibû.

Herçiqas Armanc heta nuha li Swêdê derdiket jî, li hemû Ewrûpayê, DYB, Avustral-yayê, Cezayirê, Lîbyayê, Kanadayê, Qibrise, Japonyayê li Suriyeyê, li Kurdistana Başûr, li Kurdistana Rojhilat digihîst xwendevanê Kurd. Bi sînor be ji digihîst hin navnîsanen Kurdistana Bakur. Heta serpê-hatiyek me ya di vî warî de

heye. Di salan 80'yî, di wan salan tarî de, carekê em wek redaksiyon li hev rûniştin, em fi-kirin emê çewa bikaribin Armancê bighînin Kurdistana Bakur. Li ser pêşniyara hevaleki me biryar da ku Armancê ji hemû belediye û hin dezgeh û rîexistinê legal yên Kurdistana Bakur re bisînin. Me wextek dirêj ji wan navnîsanen ku me tespitkiribûn re şand, herçiqas du-sê ciyan me agahdarî girt ku Armanc digihe destê wan jî, bi piranî me nizanibû, digihe destê wan an ne. Baş nayê bîra min, lê ez texmîn dikim sala 1987'a bû, hevalek ji Wanê hatibû, di-got Armanc dighîje belediya Wanê. Dema cara pêşî ketiye destê wan, çend kes li serê kom bûne, rûpel bi rûpel qelibâ-dine, lê tiştek jê fêm nekirine. Her yekî tiştekî gotiye. Hina gotiye bi Rûsiye, hina gotiye bi zimanê Ermenîye, hina gotiye bi Kurdîye, hina gotiye bi Latînîye.... Ji nav wan, yekî ku bi jîritiya xwe nav daye, jîxwe bawer gotiye bi Afganîye. Wê demê pîrsa bicîkirina hin penaberên Afganî li Tîrkiyê aktuel bû. Ew fikra ku Armanc bi Afganîye ji aliyê hemûyan ve maqûl tê dîtin.

Armanc şahida 16 salan dawî ya dîroka mîletê me ye. Di manşetên Armancê yên 16 salan de, piştî hilweşandina Şah Riza Pehlewî, rizgarkirina Kurdistana Rojhilat ji aliyê PDK-Î ve, cuntaya 12 İlônê li Tîrkiyê, qetlîam û serîhîdanen di girtîgeha Diyarbekirê de, şerî rizgarî û avakirina cepheya Kurdistana Başûr, qetlîama Helepe, avakirina Tevgerê, serîhildana gelê Kurd li Başûrê Kurdistanê, Enfala Reş, ilankirina Kurdistana Federe, vekirina parlamentoya Kurdistana Başûr, hilweşandina hezarân gundêñ Kurdistana Başûr, kuştanen "qisas ne diyar" dibîne.

Dîsan di nav rûpelên Armancê de gelek nîvîskar, lêk-olîner û siyasetmedarên Kurd yên hîn sax û hînek jî çavên xwe li jiyanê girtî, hene.

Hejmara Armancê ya yekem di Gulana 1979'an de li Swêdê derketiye. Heta hejmara 61'an ew bi du zimanen; bi Kurdî û Tîrkiyê. Bi hejmara 62 û heta iro Armanc seranser bi Kurdî û li Swêdê derçûye. Ji vê hejmarê û pêve em dilniyaz in ku Armancê li Stenbolê çap bi-kin.

"Divê herkes ji xwe dest pê bike"

R. L. Seydo

Ava ku li sîrgûnê pingiriye, ji bakurê dînyayê wek lehiyeke boş berê xwe dide cuhokên wellêt û ji bo bi avêna cuda yên wellêt re bibe yek û erdîn bi bereket yên Mezopotamyayê av bide, pêl bi pêl û bi hêvî diherike.

Tevî dijwariyê dûrbûna ji wellêt jî, Armanc li sîrgûnê hêvî ji dest berneda. Xebatkarê Armancê hêvî, bi lêmiqâ-tebûneke mezin di dilê xwe de xwedî kir û nuha jî bi vê hêviya serîhîdayî, berê xwe dide, kaniya hesretan.

Va ye Armana şanzdehsalî di nava we de ye. Armanc, dixwaze wek yek ji wan kûlîkîn cur bi cur ên ku bexçeyê di dilê me de dixemilîne, li wellêt dest bi jiyana xwe ya weşanî bike. Hêvî ew e ku armancê we bi Armancê rohnîtir bibin.

Armancê şanzdeh sal berê wek gelek kovarên Kurdan bi Kurdî-Tîrkiyê dest bi jiyana xwe ya weşanî kir. Lî ev rewş, tevî ku ji ber seviyeye şiyarbûna neteweyî û nemaze ji ber seviyeye şiyana(qabiliyeta) bikaranîna zi-mîn dihat jî ne li gor dilê Kurdan bû. Têra bersiva xurtkîrina wan daxwazîn ku di warê xwendin û nivîsandina Kurdi de hebûn, nedikir. Armancê ji ber

vê yekê, di qonaxa jiyana xwe ya weşanî de, îmkanen sererast-kirina vê rewşê bi dest xist û xwe di vê nuxteyê de guherand û bi perspektîva ku dibêje; "divê mirov beriya her-tîşti xwedî li zimanê xwe derkeve", jiyana xwe ya weşanî heta nuha domand.

Îro pêwîstiya Kurdî, ji her zimanî bêtir bi xwedîlerderketinê heye.

Asîmîlasyona ku bi îmkanen teknolojiya nuh dijwartir bûye, zi-manê me ji her wextê bêtir tehdît dike. Kurd divê ne bi tenê di sloganan de, di jiyane bi xwe de, li dîjî vê asîmîlasyonê rawestin. Awayê herî xurt yê derketina li dijî asîmîlasyonê jî hem di warê axavtinê hem jî di warê nîvî-sandinê de, bi israr û bi berdewamî bikaranîna zîmîn e. Ger ev neyê kirin, pêşveçûn dê li hêviya me raneweste û wek ku heta nuha hatiye kirin, wê alternatîvîn din li ser me ferz bike.

Divê herkes ji xwe dest pê bike. Ji bo ku em bikaribin yên ji derveyî xwe îqna bikin, divê em berê xwe sererast bikin. Armancê jî ji xwe dest pê kir. Ew, ji wê gava ku seranser bi Kurdî dest pê kir û heta nuha, di warê rakirina tesîren asîmîlasyonê de fonksiyoneke mezin dileyize. Kurdi bûna Armancê ya seranser, di warê

xwedîlerderketin û pêşdebirina Kurdî de îmkanek xurt e. Wer xwuya ye ku Armanc dê ji iro û pê ve ji ji bo bicîhanîna berpirsiyariyên di vî warî de û bi wê perspektîva ku dibêje "neteweyê ku nikaribe li zimanê xwe bi xwedî derkeve, dê nikaribe daxwazîn xwe yên din jî pêş ve bibe", her numûneyeke balkêş be.

Jiyana weşanî ya li Tîrkiyeyê, bi giştî gelek dijwar e. Ev, ji bo weşanîn bi Kurdî, qat bi qat bêtir e. Ez dizanîn bê zehmetiyen der-xistina rojnameyên neteweyê ku hem ziman û hem jî hebûna wî tê înkarkirin, ci ne. Îro li Bakurê welêt, hemû gel mîna "talûkeyeke potansiyel" tê dîtin. Weşanîn Kurdan perçeyekî pirr girîng ê vê "talûkeyeke" ne. Érisen ku tê ser van weşanî, roj bi roj dijwartir dibin.

Li welêt, wêranewarêni li şûna bi hezaran gundan û dixanen ku ji wan diçin, bi isrardarî şahidiya dîrokê dikin. Jîyan wek feqke vedayî ye. Xeta navbera jiyan û mirinê, pirr zirav bûye. De-mografiya welêt di tu demen dîrokê de marûzî mudaxeleyeke weha mezin nebûye. Çareserkirineke leşkerî, çav kor kirine û meji rawestandine. Welatê me bi hêzeke mezin, ji nû ve tête dagirkirin. Di demeke weha de jî gelê Kurd li gel xebatîn xwe yên din yên ji bo parastin û pêşdebirina maf û azadiyên demokratîk û neteweyî, bi awakî xurt xwedî li çand û zimanê xwe derdikeve..

Agahdarî

Aboneyen me yên birêz ên li derveyî welêt

Ji vê hejmarê û pê ve Armanc dê ji Istenbolê ji bo we bête şandin. Aboneyen ku naxwazîn Armanc ji wan re ji Istenbolê bête şandin, divê me agahdar bikin da ku em ji wan re ji Swêdê bisînin.

Herweha aboneyen me yên li derveyî welêt divê heqê abonetiya xwe dîsa wek berê bisînin ser postgiroya Swêdê.

Armanc

Armanc

Rojnameya Kurdi ya Mehane & Monthly Kurdish Magazine

Hejmar, No : 159 (1)

Redaktorê Berpirsiyar: Remzi Kerim

Redaksiyon:

Mumtaz Aydin
Faris Can
Mûrad Ciwan
Nihat Elî
Ehmed Huseynî
Yakup Karademir
Mahmûd Lewendi
Hesen Mizgîn
Emin Narozi

Berpirsiyarê besê Dîmili: Malmisanij

Sertîn Abonetiyê/ Prenumeration

Abonetiya Salekê Maqam/Myndigheter 450 SKR

Skandinaviya: 250 SKR
Ewrûpa : 60 DM
Derveyî Ewrûpayê: 50 \$

Anons / İlan

en halvsida
Nîv-rûpel
2500 SKR
500 DM

Adres:
Box: 152 16
161 15 Bromma
Sweden

Tel: +46-8-803135
Faks: +46-8-801825

Postgiro: 4972255-6
Sweden

Adresa Tîrkiyeyê:

Guraba Huseyinaga Mah.
Dağarcı Sok. Mehmet Han
No: 327 B, D:23
Aksaray-Istanbul / Türkiye

Tel-Faks: 212-6312515

Utgess av:
Kurdiska Demokratiska
Arbetarunionen

ISSN: 0348 7385

Mûrad Ciwan**Rojev**

Aha "Dewrana Kurdan"!

Berî demekê min di kovareke hefteyî de maqaleyek li ser xusûsiyetên dem û dewrana îroyin a nuhdestpêkirî nivisî û min xwest ez tê de bidim xwiyakirin ku dereca pêşveçûna hêzên berhemhênanê (quwetên intacê); ilim, teknik û wasiteyên civakî yên ku bi vê demê destpêkirine, li ser rûyê erdê, di navbera însanan de ci di çarçewaya navneteweyî de be, ci jî di ya neteweyî de be, têkiliyên bi wî awayî ava dikin ku civak û miletên herî zeif, bêxwedan û bêmkân ên wekî Kurdan jî xwe bi hebûn û irada xwe dikarin di nava van têkiliyan de bibîn. Loma jî belkî bi awayekî provakatif min navê nivisâ xwe kiribû "Dewrana Kurdan".*

Hin hevalên hêja yên ku ev nivis xwendin, diyar e ji bo ku nebêjin "tu xeyalperest ï" bi nazikî gotin "tu piçekî zêde opfîmîst ï"! Hûn li rastiyê bibpirsin min ew fahm dikirin û piçekî heq jî dida wan, lê di kujekî dilê min de ev tesbit her û her wekî ronahiye-ka lerzok be jî berdewam dikir, dijiya.

Çendekî berê, gava di MED TV de min bala xwe dida munaqeseyen hin zimanzanê Kurd yên li ser lehceyên Kurdi û li ser zimanekî yekbûyi yê niviskî, wekî meriv gazê li agirekî ke, awirdane di ronahiye lerizokî ya dilê min de pêl da. Min li ber çavên xwe dit ku imkanen ku dewrana zanyarî û veguhaztinê pêşkêş din eger Kurd wan bi kar bîn, ji niha ve dikarin bi hebûn û irada xwe di nava civakên din ên ser rûyê erdê de ciyê xwe bigirin.

Di wê bernamayê de, zimanzanê Kurd, li ser wê yekê radiwestiyen ku mesela yekbûna lehceyên Kurdi meseleyeke dûr û dirêj e û bi serxwebûna welêt û yekîtiya hemû perçeyan ve girêdayî ye.

Zimanzan, ji alî nezerî ve rast digotin, lê nizanîm ew dîmena ku di dema axaftinê de di mejiyê min de peyda bû, bala wan jî kışand an na, cara pêşîn min bi zelaliyek mazin dît ku di dewrana zanyarî û veguhaztinê de, têkîf, û dezge wasiteyên wiha peyda bûbûn ku ji bo hevnasîn û nêzîkbûna Kurden hemû perçeyen Kurdistanê, ji bo bihîstina hemû lehceyên Kurdi li çar aliye welêt, ji bo belavbûna kultur û şuûra millî, agahdarî, zanîn û her awe rûdanen civakî yên ku yekîtiya miletikî tekûz diken, endamên wê bi hev dikelîn û têkiliyên kûr û piralî di nava civaka wî miletî de dihûnîn idî ne şert bû ku mirov bigotaya divê Kurdistanek serbixwe û yekbûyi ya bi wê mahneya xwe ya heta roja îroyin hebe."

"... di dewrana zanyarî û veguhaztinê de, têkili, dezge û wasiteyên wiha peyda bûbûn ku ji bo hevnasîn û nêzîkbûna Kurden hemû perçeyen Kurdistanê, ji bo bihîstina hemû lehceyên Kurdi li çar aliye welêt, ji bo belavbûna kultur û şuûra millî, agahdarî, zanîn û her awe rûdanen civakî yên ku yekîtiya miletikî tekûz diken, endamên wê bi hev dikelîn û têkiliyên kûr û piralî di nava civaka wî miletî de dihûnîn idî ne şert bû ku mirov bigotaya divê Kurdistanek serbixwe û yekbûyi ya bi wê mahneya xwe ya heta roja îroyin hebe."

Kurdî bernamayen xwe diweşandin, li hemû perçeyan û li derveyî welêt, Kurden li mala xwe ew temaşa dikirin, ne rejima Tirkiyê ne jî yên Iraq, Iran û Sûriyê nedîşyan rî li ber vê yekê bigirin. Bi vê wasiteyê Kurden hemû perçeyan hay ji hev dibûn, lehceyên hev, stran û çirokîn hev, derd û kulên hev dibihîstin deng û silavîn xwe digihandin hevdû. Li aliyeke Dimilkî, li aliye din jî Soranî li hemûn deveren Kurdistanê dihat bihîstin. Rast e bi milyonan Kurd cara pêşîn bû ku ev lehce dibihîstin û belkî jî jê fahm nedikirin. Lî min anî bîra xwe, ger ev tv tekûz û dewlemdend û gurr û ges bibe, ger çend kanalên televîyonê yên ditir jî dest bi jîyanê bikin, ger em besê Kurdi yê radyoya Dengê Amerîkayê di nav vê de bihesibînin û gelek radyoyen Kurdi yên din jî li gel wan peyda bibin û em bere bere heta deh panzde salen din dezgehîn ditir jî bi vî awayî ava bikin, ma gelo wê wextê jî Kurd wê ji lehceyên ku dibihîzin hinde xerîb bîmîn, an na? Gelo lehce wekî iro wê dûrî hev bin, an na? Çend rojan pişti vê muñaqeşa zimannasan guftû-goyek bi dîroknasekî Soranîaxê re dihat kîrin. Wî muhawele dikir bi awayekî welê biaxêve ku Kurden Kurdistana bakur jî jê fahm bikin. Loma jî axaftina wî ne bi Soranî ne jî bi Kurmanciya adetî bû, tiştekî di navbera van her du lehceyan de bû. Ez fikirîm ku gelo dibû ku ev destpêka avabûna zimanekî yekgîrî yê seranserî Kurdistanê be. Gelo dibû ku pişti deh panzde salan yan jî demeke hîn dirêjtir zimanekî yekbûyi yê ber bi vî awayî de peydabibe?

Bi kurtî, min zelaltir dît ku gava di nivisa xwe de, min navê wê dewranê kir "dewrana Kur-dan", ez hinde ne xeyalperest bûme, para rastiyê jî heta dereceyekê di tesbiten min de hebûye. Pişte ez kurtîr û firehtir li ser vê bûyerê fikirîm, min dît ku mesele ji bo Kurden ne tenê bidestxistina tv û radyoyan e û ev yek ne ku iro

Rûdan, divê di çerçewa hêzen berhemhênanê, teknik û ilim de neyên mehdûdkirin; têkiliyên netewî û navnetewî yên ku vê pêşveçûnbi xwe re tîne jî van imkanan bi cîh tînin. Piçûkkirina dewletê bi bere bere rakirina mulkiyeta dewletê, mulkiyet û teşşebusa şexsî, têkiliyên civakî yên ku bi serbestiya veguhastina zanyariyê, xizmetan, sermiyan û gellek tiştîn din tê, reqabet û serbestiya di karûbarê berhemhênanê, bazirganiyê, pêşkêskirina mal û xizmetan de ges dibe, qelskirin û rakirina benden gumrukân zêdetirin xusûsiyeten ve dewranê ne ku rî li ber ferdan, hêzen sivil û dervayî dewletê û civatîn bê dewlet yên wekî miletê Kurd vedikin. Bînîn bîra xwe, di dîroka Kurdistanê de wan demen ku hukumetên welatên serdest û dagirker, siyaseta millîkirina petrolê, madenan û dewlemdiyen din dane ber xwe, dîwaran gumrukân rakirine, erd ji şexsan girtine û bi navê koope-

"Lî iro di piraktikê de hatiye dîtin ku ji alî têkiliyên nava civakan, ji alî huquq û peymanen navnetewî û bere bere jî netewî, Kurd dikarin bibin xwedanen gellek dezgeyan. Ji radyo û televîyonan bigre heta bi avakirina dibistan û univeristyeyen enstituyen ilmî yên lêkolinan, dezgeyên kulturni û civakî yên din mumkin in. Şert û firsendênu ku iro bere bere derdikevin, pirtir rî li ber sermiyandaren Kurd vedikin ku fabrike û şirketên şexsî yên biçûk û mezin deyin, di her aliye kar û barê aborî de xwe bidin diyarkirin".

ratifiyê an tiştekî din dane dewletê, demen herî qelsbûn, talanbûn û bêhêzbûna miletê Kurd in. Cardin, bînîn bîra xwe, heke iro bi her awayî icaza avakirin û meşandina radyo, televîyon, weqf, dibistan, çapxane û h. w. d. tenê di destê dewletan de bûna, Kurd wê bi tevayî ji van dezge û wasitan bêpar bimana.

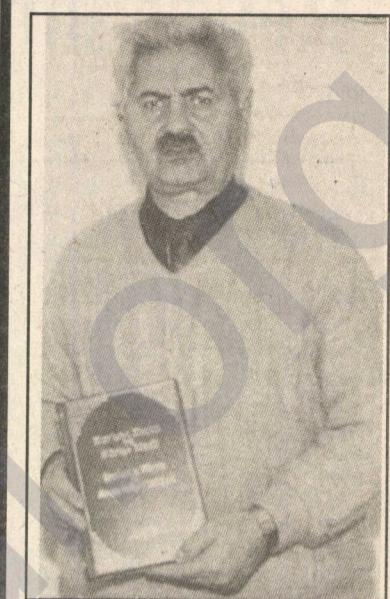
Lî iro di piraktikê de hatiye dîtin ku ji alî têkiliyên nava civakan, ji alî huquq û peymanen navnetewî û bere bere jî netewî, Kurd dikarin bibin xwedanen gellek dezgeyan. Ji radyo û televîyonan bigre heta bi avakirina dibistan û universtyeyen enstituyen ilmî yên lêkolinan, dezgeyên kulturni û civakî yên din mumkin in. Şert û firsendênu ku iro bere bere derdikevin, pirtir rî li ber sermiyandaren Kurd vedikin ku fabrike û şirketên şexsî yên biçûk û mezin deyin, di her aliye kar û barê aborî de xwe bidin diyarkirin. Mulkiyeta dewletê çend biçûk bibe, qeyd û benden resmî çend ji ser jiyana aborî rabin, serbestî têkeve nava vê jîyan, Kurd ewende wê bikaribin pêşdetir û bîhêztir bibin. Ciyê ku dewletçîti tê de ye dewlet ji xwe wekî hêza miletê serdest rû dide û qanûn jî maf û imkanan didin ferdên miletê serdest, şovenîzma wan xurttir û hartir dibe, miletên biçûk û bindest bi muesese û ferdên xwe talan dibin, bêhêz dikevin, li bin piyan dipelçiqin. Ev diyardeya wê yekê ye ku çend serbestî têkevin tekiliyên hemû waren jiyana aborî û civakî, çend dewlet bi mulkiyet dezge û kar û baren xwe biçûk bibin, Kurd dikarin bêtir bîhna xwe vedin û imkanen pêşveçûn, dewlemdibûn û bîhêzbûna civakî bidest xin.

Ev dezge, wasite û têkiliyên ku dewrana nuh bi xwe re anîne, hîn yên destpêkî ne, hîn bi kî kîmasiyan malûl in û di qonaxa cenîniyê de ne. Têkîlî, dezge û wasiteyên dewrana kevn a riziyayî hê mixabin li ser Kurden serdestir in, loma jî êş û azar hîn xurt in.

Lê ne lazim e ku em xwe di tengasî û kurtbîniya rojane da hebis bikin, çêtir û rasttir e ku di tesbîta rewşa xwe de, di ya imkan û firsendênu pêsiya xwe de, em xwedan perspektifek dûr û dirêj, xwedan asoyekî kûr û fireh bin ku bîhînfireyiye dîrokî dide mirovan.

Bawer bikin ku ez ne hinde jî xeyalperest im "dewrana Kur-dan" destpêkî kiriye. Kurd û berî herkesî jî ronakbîrîn Kurden divê bi zanebûn û hisyârî dest bavêjin qevda vê dewranê û wê hisk zeft bikin.

* Ciwan Mûrad- "Kürt Cağı" Realite, hej. 7, 8-14 Adar 1995, Iatanbul

Nûçe**Qurana Kurdi**

Qurana Kurdi ya ku berî demekê ji aliye seyda Abdullah Varli ve habîbî çapkîrin, li gor biryara Heyeta Bilind a Karûbarê Dînî, hat qedexekirin. Vê heyetê biryara da ku nabe Quran wergere ser zimanê Kurdi, ji ber ku dema werdigere maneya wê xera dibe, loma jî ji bo parastina neguherandina Quranê nabe ku ew bi zimanê Kurdi bê çapkîrin.

Wek tê zanîn seyda Abdullah Varli ji bo çapkîrina Qurana Kurdi gelek caran ji Serokatiya Karûbarê Diyanetê daxwaz kiribû ku ew alîkariya wî bikin da ku vê wergera Kurdi çap bike, lê belê bersîva Serokatiya Karûbarê Diyanetê neyîn bû. Dûre wî bixwe bi imkanen xwe ew çap kir û nusseyek wê jî bi destê xwe di-yarî Serokkomar Suleyman De-mirel kiribû.

Alîkariya DYA

Alîkariya aborî ya ku DYA'yê pilan kiribû ku bide Tirkiyeyê, di Meclîsa Nûneran de bû sedemê gengeşiyen mezîn. Lobîya li gel û li dijî Tirkiyeyê, li hember endamên Meclîsa argumenten xwe raxistin pêş çavên wan. Lobîya ku li hember mîktara mezinbûna vê alîkariye derdiket, pirsa Kurd û rewşa mafî mirovan a li Tirkiyeyê raxistin pêş çavân û di encamê de sibeha 29'ê Hezîranê de alîkari bi 26 mîlyon Dolarî hate sînorkirin ku ev mîktara ji pêncan yekê mîktara ku hukûmeta Clinton pêşniyar kiribû.

Rewşa awarte

Rewşa awarte ya ku li piraniya Kurdistana Bakur li dar e, careke din ji bo çar mehan hate dirêjki-ri. Wek tê zanîn ev bû gelek caran hukûmet her dibêje ev cara dawîyê ye pişti mohletê ew dê vê rewşê rakin, lê pişti mohletê careke din li gor biryara MGK (Konseya Ewlekarîya Millî) yê dijî dikin.

Li Kurdistana Bakur ev serê 17 salan e ku ci bi navê idareya urfîbe û ci jî bi navê rewşa awarte be, idareyeke taybetî heye ku tu maf û qanûnan nas nake.

Raman

Rewşenbîr û Tabloyeke Rewşenbîrên Kurd

Serdar Roşan

Rewşenbîr kî ye, di nav civatê de mirov ji kî re dikare bêje rewşenbîr, aya çi ye ku mirovê rewşenbîr ji kesên din cuda dike? Bersiva van û hin pirsên din di vê çerçewê de hertim di nav civatê de hatine munaqese kirin. Lî li ser vê kategoriya civakî lihevkrineke hevbeş nîne.

Dihete zanîn, di nav civatê de rewşenbîr bi xwe çînekî pêknaîn. Lî ji hemî çînan takekes di nav vê kategoriye de cih digrin. Rewşenbîr dibin zimanê fikir û berjewendiyen cûr bi cûr. Bi karê xwe yê eqlî, fîkrî û lêgerînê, ji ferden civakê yêن din cuda ne, heta radeyekî bi şeweke abstrak pirs û pirsgirêkîn civakê munaqese dikin, didin munaqesekirin. Heger mirov rol û xebata rewşenbîran di çarçoweye fikir û eqil de bibîne, wê gavê dîroka çêbûna vê kategoriye, ji me gelekî bi dûr û kevin dest pê dike. Ango ji feylesofen kevin bigire heta bi rewşenbîren iro reçeve mezîn û kevnare xuya dice. Weke potansiyele kesen xwende û xwedî fikir ronakbîr in, lê her kesen xwende bi karê fikir û afirandina fikir ve mijûl nabe. Ji ber vê yekê hejmara mirovîn ronakbîr di nav civatê de ne pîr e.

Di nav civatê de li ser rewşenbîren kurd û rola wan bêşik hattive nîvisin. Lî vir bi gelemperî rola rewşenbîr di çerçeweya pirsgirêka netewî ya kurd de û li ser rola rewşenbîren Kurdistanâ Bakûr dihete rawestin.

Rewşenbîren civatê berî her kesî li ser pirs û pirsgirêkîn civatê nîvisin, difikirin û munaqese dikin. Ji ber karê wan ev e. Madem hiş, fikir û rewşenbîr sê gotinê bi hev ve têkel in, wê gavê wacibîya karê di vê çerçeweyê de her barê rewşenbîran e.

Herweha de şirovekirina pirs û pirsgirêkîn civatê de, derecaya yekemîn rewşenbîr xwediye berpirsiyariye ne.

Her rewşenbîrek li gora bîr û raya xwe, bi dîtinê xwe di nav civatê de mecbûrî bingehêkî xwe yê taybetî ye. Her ew cihê xweser dike hoyâ hişazahîye. Bêşik ev naheste vê maneyê ku kesen rewşenbîr di tu warf de nikarin bi kesî re kar bikin, an jî di nav kolektivîteyekê de cih bigirin. Lî divê bête gotin, rola wî/wê ya rexnelêgirtin, ronikirin, şirovekirin û lêhûrbûn li ku dibe bila bibe, divê nehete guhertin û windakirin. Gava ev rola wî/wê jê bihete girtin fonksiyona rewşenbîr winda dice; û li cihê rewşenbîriye karmendî dest pê dike. Di rejîmîn dîktator, rîxistînen totalîter de hin caran ji ronakbîren karmendî hatîye xwestin û ci mixabin hin mirovan wazifeya nîşankirî qebûl kirine û bûne berdevkîn kardarê xwe. Bi vî şeweyle ji hişazahîye xwe paşte dane, an jî mecbûrî xwe wekêşanê mane!

Wek misilman dibêjin, mirovê rewşenbîr li ser pira siratê dimeşe, ango riya wî/wê şiverê ye, bi xwe rî û fîkrîn xwe diafirîne. Kesen ku li ser riya xwe bitirsin û veciniqin

nikarin bi hişazayî bibin hoyê nuh-kirin, xurtbûn û pêştebirina pêlêna ramaniyê. Her-weha rexnelêgirtin û munâqesekirin ne tenê li hêlekî mîze kirin e. Zordestî, neheqî û bêdedalefî ji kû derê tê bila bê, divê mirovê rewşenbîr wacibîya xwe ya rexnelêgirtinê ji dest bernede. Anglo divê ne cot standard be.

Rewşenbîr ne kesê wergêr e. Divê di fikir û afirandinê nuh de xusûsiyetê xweser, yêng taybetî, xwediye giraniya berhemîn ronakbîr be. Helbet ji dewlemendiya ramanê kesen din û ji gencîneya ramanî û kulturi sûd wergirtin pêwist e. Lî kesê ronakbîr divê li gora pirs û pirsgirêkîn civata xwe ramanênuh yêng pêwist biafirîne. Xwe ji dubarekirina fikir û teoriyan biparêze. Ji vî aliye xwe ve mîna hunermendekî vejêner û bi pênuşa xwe ronakbîr be. Jixwe pirs ne afirandin an jî peydakirina fîkrîn mutleq e. Di prosesa fîkrî de ji bo mirov û civatê, ya girîng râberzin (munaqesekirina), ronikirin û lêhûrbûna pirsgirêkan e; bihêz-kirina zanîn û ramanê ye, firehkîna çerçeweya munaqeseyan e. Ma gelo diyarkirina çewtiya rastiyê û rastiyen! ne karê rewşenbîran e?

Rewşenbîrên Kurd

Li ser rewşa ronakbîren kurd nîvisin helbet ne karekî hêsa ye. Ev nehêsayı ji hevbeşîya civatê, zehmetiya rewşa kurdan ya li Tirkîyeyê û ji penaberiyê dihêt. Lî ligel van dijwariyan jî divê bête gotin ku, cih û rola rewşenbîren kurd bi gişî hewceyî munaqeseyê ye. Yenî ku civatê munaqese dîkin û li ser ramanê radiwestin divê karibin rewş û rola xwe jî munaqese bikin. Bi gotineke din divê rewş û rola wan bête munaqesekirin. Aya rewşenbîren kurd pêwistiya ku ji rewşenbîrekî dihete xwestin bi cih tînin an na? Gelo rewşenbîren kurdan ji bo civata xwe rola xwe pêk dihînîn? Ango bûne rewşenbîren civaka xwe?

Munaqeseyen ku di derheqê rewşenbîren kurdan de, di çerçeweyekê teng de dihêne kirin û pirî caran nahêne nîvisin, mirovî râberê dîmenekî (tabloyeke) ren-gîn dikin. Herciqas ev bîr û rayêndîberbîr û nîvîsevanê me de zêde xwediye bingehêke lêkolînî nebin jî, lê di warê rewşa rewşenbîren de fikrekî didin mirovî, an jî hasil dikin. Bi kurtî ev dîmena ku bi munaqeseyan derdekeve holê, li vir bi şeweyle din, ango bi nîvîse dihete gotin. Di xwendina vê kurte nîvisî de, mimkun e dîmenekî guhertî ku dil pêxweş nabe û em napêne derkeve holê. Armanc ne li ser takekesan nîvisin û munaqese vekirine. Armanc munaqesekirin û lêgerîna rol û pêwistiya vê kategoriye ye û di vî warî de berbiçavkirina rastiyê (realîte) ye. Ez bixwe gava li ser vê pirsî fikrîm, min xwe di hin waran de xerîb hîs kir. Mimkun e hoyen vê yekê di nav rîzîn jêr de bihete dîtin. Herweha pirr mimkun e ku gelek kes hin aliye xwe di nav paragrafen jêrîn

de bibînin. Lî ya girîng zelal kirina vê mijarê ye. Belê, ka em binêrin wêneya ku derdekeve ber çavê mirovî û dîmena ku dixuye, cawa ye.

1- **Melayêne me**, yêng ku li medreseyen klasik ders wergirtine û bi giranî bi şeweleya îlîm û olî perwerdebehûne: Rewşenbîren civaka kurd yêng deverî ne. Têkiliyên wan bi civatê re germ û xurt in. Bi zimanê gel û bi şeweleye ku gel fahm dike pirsan şirove dîkin. Hizirkirina wan bi zimanê wan yê zîmkâkî ye. Ji klasikîn kurdan yêng edebî haydar in. Di çarçoweyeke teng de difikirin, konservatif in, ango di pêwistiya şirovekirina gelşeyen civakî de ne xwediye ramanê ayende ne. Ji bajarân bêtir li gundan dimînin û mela wan zedetir li ser gundan e.

2- **Rewşenbîren xwende**, yêng ku di dibistanê “nûjen” de xwendine û bi zimanê tirkî difikirin: birek ji wan hewldanê ber bi zimanê kurdî nîşan didin. Lî di prosesa hizirkirinê de xwe ji tirkî fikirandîne rizgar nekirine.

- **Nimûneyek**: Bi xwe ne bawer e. Her cara ku nîvîsekî binivîse çend entellektuelê bi nav û deng ji xwe re dike heval û şahid. Xwe dispêre wan. Dibê “heger hûn ji min bawer nakin, va ye ji we re çend kesen bi nav û deng”. Bi kêfxweşî zanîna xwe diyar dike. Di nîvîsen xwe de feylesofen qedim, entellektuel û navdarên heyî hertim bi bîr tîne. Bi vî awayî em haydarî deryaya zanîn û ramana rewşenbîre/a xwe dibin û pêk kêfxweş dibin! Pêwist nabîne zêde bifikire. Rastiyen ku bi gelemperî dihêne qebûl kirin dubare dike. Berê ku li gundê xwe di nav gelê xwe de bê naskirin, dixwaze li bajarên mezin û bi taybetî li Ewrûpayê bi nav û bang be. Ji kevirên mermer gelekî hez dike. Heger ji ber wan keviran carna bilikume jî, zû bi zû acizbûna xwe eşkere nake.

- **Rewşenbîre/a çep;** bê pêxemberan nikare bifikire. Lî xwe jî ji pêxemberan dizane. Ji ayetan gelekî hez dike. Her cara ku devê xwe vedike melayê gundan tîne bîra mirov. Bi zimanê gel nafikire. Bi zimanê gelê xwe hizirkirin û axaftinê karekî giran dibîne û gava bi zimanê xwe yê zîmkâkî dipeyîve, ziman di dev de diwerime. Di prosesa hizirkirin û afirandinê de bi gelşeyen civata xwe qîma xwe naîne. Berz û kûr difikire. Çareserkerina pirsgirêkîn civata xwe, di çareserkerina gelşeyen okyanosê de dibîne. Pirr enternasyonalîst el. Ji xwe mecbûrî vê usûlî ye. Lewra “zanîna”! xwe ya kûr û fireh ji dergah û deryaya pêxemberan wê dînyayê wergirtiye. Derveyî ramanê deryaya xwe zêde napeyîve. Ji teorî û ideolojiye pirr hez dike, lê fîkrîn xwe bi dînyayê naguhere! Di vî warf de çiroka du bizinan tîne bîra mirovî!

- **Rewşenbîre/a devşewitî**; ji pêxemberen xwe yê kevin gelekî aciz e. Lî ji mentalîta fikirandina berê xwe rizgar nekirine. Dixwaze fîkrîn nuh biafirîne lê pirr lezok e. Sebra lêhûrbûnê nîşan nade. Dikare xewna xwe ya duhî-şeva berê-, wek teoriyeke nuh pêşkêş bike. Heger pişî çend rojan xewneke nuh bibîne, divê mirov mat nemîne. Fîkrîn wî/wê li ber vexwarinê meze(pêvexwarin) û li ber xwarina giran jî dikarin bibin salteyeke baş!

- **Rewşenbîre/a pîkbûyî** (teh-mandî); bi xwe kurd e, lê xwedî li etnîtiya xwe ya netewî dernakeve. Zane ye, lê berhemîn wî/wê ne ji bo rehêne wî ne. Enternasyonalîstekî biyanî ye. Di bin gehê xwe de ji enternasyonalîstî tûre dibe, lê ji bo xatirê pîka xwe, bi dil û can xwe bi şaxa xwe ve girêdide, da ku karibe rehêne xwe ji bîr bike û xwe jê bi dûr bixe! Ji ajen hevetnogrûbiya wî/wê nebin, dê tu car bîr nebe ku kurd e! Derdê wî/wê, yê giran ne-karîbûna bilêvkirina dengen tirkî wek tîrkekî ye, “Rojhelatiya” wî/wê bela serê wî/wê ye.

- **Rewşenbîre/a çepikçî**; ji “govendê” hez dike, lê ji ber nekârîbûna rîtmî nakeve nav govendê. Li kélékekî disekine, her cara fer-send çêbe baş çepikan lê dide. Heger bê hemdî û bê wext çepikan lê bide jî li xwe nagire. Dixwaze hevalen wî/wê, hemî mîna wî/wê û bi heyecaneke mezin besdîrî xebatî bibin. Pirr realîst e! Ji ber realîstiye xwe newêre gaveke çewt bavêje. Dizane ku şiverê teng e.

- **Rewşenbîre/a “Kurdçî”**; bi vî navî tê naskirin. Tirkî baş dizane. Kurdi, ango zimanê netewaya xwe an nizane, an jî hindik dizane. Fîkrîn xwe yê zîmkâkî dipeyîve, lewra ji bo kurdan be ji “tirkî” difikire. Bi dehan salan, besdîrî karê polîstî bûye û ji bo rizgariya gelê xwe hewl dide, lê ji bo fîrbûna zimanê gelê xwe, zimanê xwe yê zîmkâkî wextê wî/wê nîne! Gelo kesek xêrxwaz heye ku trajediya vî/vê rewşenbîre/a ji min re izah bike!

Herê tu bi xwedê ma di vê dîmenê de we tu rewşenbîren kurd dîtin? Bê şik rewşenbîren kurd hene. Lî di maneya xwe ya ku divê mirov rewşenbîr be û pêwistiye ronakbîriye bi cih bîhîne, rewşenbîr hene an na, ez bi xwe nizanim!

Nûçe

General gefan dixwin

Çiroka guhartina hin xalê destûra esasî (anayasa) ya Tirkîyeyê her ku diçe dirêjtir dibe, parlamento ku xwedîgiravî organa herî bilind a dewletê ye, ji tîrsa generalan nikare di destûre de guher-tin bike.

Ordiyê ji devê cîgirê Serokeran Ahmet Çorekçi dîtinê xwe li ber rayagîşî ya Tirkîyeyê Kurdîstanê da diyarkirin ku ew, bi taybetî li dijî guhartina xala 8'an a destûre ye. Ev xal hemû kesen ku bi çi awayî dibe bila bibe piştgirîya kurdan bikin wek terorîst lîan dike. Li gor vê xalê bi rehetî hemû kes dikare bibe terorîst. Ji yekê ku bêbêje Kurd hene heta kesen ku ji bo rizgariya kurdan çek bi kar bîne dikare tîkevin ber vê qanûnê.

Tîm meşîyan

Li Dersimî tîmîn taybetî ku li dijî kurdan şer dike, di cenazeyê sê hevalen xwe de ku ji aliye PKK'ê ve hatibûn kuştin; meşîyan û li dijî parêzgerê (waliyê) Dersimî slogan avêtin. Wan di meşî de slogan “PKK di nav me de” avêtin û parêzger súcdar kirin ku wî emir nedaye ku ew Dersimî bikin çol. Diyare pişî kuştina sê tîman, tîmîn taybetî xwestine ku bajêr tarîmar bikin û ji xelkê gelek kesan bikujin.

Li Tirkîyeyê heta nuha ordiyê her tişt weka xwe dikir, lê diyuare tîmîn taybetî û polîs jî ew in hêdî hêdî di nav dewletê de dibin xwedî hêz û peyv. Wek tê zanîn beriya demekê Mudurê Emniyeta Stenbolê Necdet Menzîr di cenazeyê polîsekî de li dijî hin berpirsiyaren hukûmetê ku ji CHP'ê ne peyivî û got: “Hin wezîr bi navê mafê mirovan terorîstan diparîzin û di serê li dijî terorî de dibin asteng.”

DDP li pêş dagdehê

DDP (Partiya Guherandina Demokratik) ku berî demekê ji aliye İbrahim Aksoy û hevalen wî ve hatibûn kuştin, beramber talûkeya girtinê ye. Dagdeha Destûre (Anayasa Mahkemesi) ji ber di programa partiyê de behsa kurdan dibe, di derheqê vê partiyê de dawe vejkir.

Li Tirkîyeyê ji ber sedema qanûna partiyen siyasî ku hebûna kurdan wek perçekirina Tirkîyeyê dibîne, partiyen ku di programa xwe de behsa pîrsî Kurd dîkin bi talûkeya girtinê ve rû bi rû ne.

Roj derket

Pişî derketina rojnameya hefteyî “Ronahî” yê, van rojan rojnameyeke din a hefteyî bi navê “Roj” dest bi jiyana xwe ya weşanî kir. Lî hem “Ronahî” hem ji “Roj” ê wek her tim nesîbê xwe ji berhevkirinê girtin. Ci hejmarê ku derketin, pişî çend seetan hatin muşaderekirin û di derheqê berpirsiyaren wan de mahkeme hatin vekirin. Dewlet ji bo pêşlîgirtina xebata legal a kurdan ci ji destê wê tê dike û dibêje em bi demokrasiya ideal dicin.

Tiralî û Nezanî

Li gora lênerîna min, meqaleya Mûrad Ciwan a di quncika "Rojeva Mehê" ya Armancê de (hejmara Çileya Pasin 1995-an) balkês e û héjeyî xwendinê ye. M. Ciwan di vê meqaleya xwe de, li ser tiraliya me radiweste. Meqaleya M. Ciwan ji min re bû wesîle ku ez hinekî li ser têkiliyên tiraliyê û nezaniyê rawestim. Dema min li unîversiteyê dixwend gelek hevalen min ên ji welatên Asyayê, Afrikayê û Latin Amerikayê hebûn. Her çiqas em ji welatên ji dûrî hev bûn jî xusûsiyeteke me ya wek hev hebû; em ji welatên bi axê ve girêdayî û paşdemayî bûn û tiral bûn. Nexwe têkiliya van herdu xusûsiyetan bi hev re heye.

Pêvajoyen civakê ne wek ên xwezayê ne. Mirov dikare pêvajoyen xwezayê tecrûbe bike, bipîve, bi alfâriya hin metodê matematikê hesab bike, wan têxe bin mikroskopê, bi hinek aleten din li wan mîze bike û hwd. Lî hinek Pêvajoyen civakê ne wisa ne. Ji bo fêrbûna wan, mirov nikare metodê zanistên xwezayê bi kar bîne. Divê mirov li pêvajoya civakê mîze bike da kû ew li gelek de veran û gelek caran taybetiyen nêzî hevdû nîşan bide, mirov dikare wan abstrak bike û bigheje neticeyên zanistî. Ez li ser vê metodê rawestiyam û li gora xwe gihaştim neticeyeye weha: Têkiliya tiralî û çandiniyê berhemê axê-heye.

Hinek taybetiyen ku berhemê axê, ji yê makîna-sanayiyê cûda dikin hene. Li gor sanayiyê berhemê axê weha ne:

1)- Pêşketin û xebitandina teknik û zanistê di warê berdayina axê de derengir û kêmter e.

2)- Ev berdayin zêde bi xwe-

zayê ve girêdayî ye.
3)- Li cihê xwe dimîne û bi tevayî nayê guherandin.

4) Mirov nikare berên ji berhemê axê wek ên sanayiyê bi şikil bike,

5)- Mirov nikare axê wek sanayiyê fireh û zêde bike.

Ev taybetî dibin sedemên bin gehîn ku mirovên bi axê girêdayî ne, tiral in û zanîna wan kêm e.

Gava mirov bixwaze van taybetiyen bi numûneyekê veke, ya herî baş mirov gundiyen me yê Kurdistanê wek numûne bistîne. Gundiyan me tovîn xwe payizê diavêjin axê û li bende rehma Xwedê dimînin. Ger axa wî avdayî be jî, ne avdayî be jî ew û di mehîn zivistanê de nikaribin di axê de karekî weha berdawamî bikin. Wekî din jî cihê kar tûnene yan jî cihê kar pirr kêm in. Ji ber ku tu karê din jî tuneye, bi şev û roj li ber sobeya germ, xwe dirêj dikin. Biharê di axê de çend karêne berdewamî hene, lê disa jî pirraniya demen xwe de bêkar in û li ber dîwara ne. Havînê karekî pirr dijwar dikin ji bo berê xwe hilfîn, bi şev û roj dixebeitin. Ger weha nekin, ji bo berheman talûkeyen mezin hene. Payizê dîsa divê erdê xwe biçîne, ev jî demeke ne pirr dirêj e û pişî wê dîsa bêkarî dest pê dike. Her sal ci bigre eynî karî dikin. Ger ev awayê jiyanê, mirovan tiral neke, wê wan çawa bike?

Lê jiyanan sanayiyê tersî vê ye, ji derveyî rojîn rehetiyê, her roj li gor programa ku karsaz daye ber karker, û memûran divê ew biçin ser karê xwe û karê xwe li gora ku hatiye tesbitkirin, bi cih bînîn, ya na makîne û kar li bende wan namîne. Ev jî kesan dike xebatkar, xusûsiyeteke xebatkariyê bi wan re peyde dike. Ji ber ku guherandina karê maki-

Neynik—O

Selîm ACAR

neyan û idarekirinê dînamiktir e û zû tênen gûherandin, zanistîyeke zêdetir, kûrtir û firehtir divê. Yekî Tirk ji kurê xwe re weha dijot: "Lawo tu dê bixwînî, bibî muhendis, ma ci dikeve destê muhendisekî! Were di tütinê de kar bike, perê qezanca tütinê pirir e."

Ger ez li ser qezanca kîjan kar pirr e, ranewestim, divê ez bibêjîm ku wî kesî Tirk rast digot. Ji ber ku ji bo muhendisekî xwendineke bilind divê, lê ji bo karê tütinê xwendineke pirr bilind navê.

Em Kurd ruhê kalikê xwe bi xwe re didin jiyandin, ev jî normal e. Adet û psikolojiya civakê kevn zû bi zû nayen guherandin û zû bi zû jî ortê ranabin. Carinan ji bo ji ortê rabin, sed sal divê. Ev nayê wê maneyê ku dest û lingêne me girêdayî ne, em nikarin li himberî tiralî û nezaniyê têkoşînê bidin. Şêweyên têkoşînê pirr in, yek ji wan ku ji bo me ya bin gehîn e, "Xwendîn" e. Ji ber ku aboriya welatê me di desten mêtîngehkaran de ye, em nikarin siyaseta aboriya welatê xwe li gor menfaet û kara welatê xwe biguh'erîn. Lê em dikarin xwe biguh'erîn û ji bo ku em bikaribin zincîrîn tiralî û nezaniyê bişkînîn, divê em ji xwe dest pê bikin.

Bê guman hinek taybetiyen dijî yê berhemê axê hene. Ji wan hinek henin ku nêzîkiya wan û problemen me yê aktuel heye. Ez dixwazim bi kurtî behsa wan jî bikim. Yek ji wan, ji xwe nebawerbûn û ji qeweta dervayî xwe bawer kirin e. Bêguman li welatên sanayiyê jî ji xwe nebawerbûn heye, lê ev li welatên bi

axê ve girêdayî ne, pirr zêde ye. Saddam li Iraqê, Ataturk li Tirkîyeyê, Xumeynî li Iranê û yêne wek wan li dewleten wek van dewletan derdi Kevin ortê, ev ne tesadûf e. Li gel gelek sedemên din, sedema vê yekê paşdemayina civakê ye. Ev di tu civakê ku bi axê ve girêdayî û pêş de ne tûneye û na be jî Ev nayê wê maneyê ku li dewleten sanayiyê diktatorî tûneye, û nayê holê. Gava mirov ji bo berhêmên xwe werbiye û jiyanâ xwe bidomîne, li bende qewetekê be, li bende hinekan be ku bén mirov idare bikin, ev bi sedsalan di bin mejiyên mirovan de hêdî hêdî tê holê. Ma ne divê hinek ji bo mirovan ji bifikirin, ew jî serokên partiyan in yan jî kesen xerîb in. Ew û bifikirin, emir bikin, yê din jî wê wan tekrar bikin. Bêyî kû li ser wan bi kûrayî bifikirin û bêyî ku bikaribin hesab bipirsin, wê wan bi cih bînîn. Yek radibe dibêje ev gelê Kurd bûye heywan, beşek ji gelê Kurd û di nav wan de jî hinek entellektuel, ji bo wî dibêjin "Bijî..... bijî....." Ev ci diyar dike? Madem ew fro xurt e, ew rast dibêje (!) bêyî ku rastiyê û çewtîtiye li mîzîna faktayê bixin, bîyaurâ xwe didiñ. Gava beşike mezin ji gel û di nav wan de jî entellektuelen Kurd bikaribin bi serê xwe bifikirin û bi xwe bawer bin, wê tu kes cesaret neke ku tişten weha çewt û ne di cih de bibêje û bike. Ev tiş li wan welatên ku hevalen min jê hatibûn, bi rengîn cûda, lê bi eynî navero-kê çedibûn.

Nûce

Ordiya Tirk ket Kurdistana Federe

Di daxuyaniya PDK'ê de tê gotin ku sê gundî birîndar bûne û du gundî jî wendayî ne. herweha tê gotin ku gundiyan 18 gundan ku 800 malbat in û nufusa wan ji 3 hezarân zêdetir e ji ber bombebarana ordiya Tirk ji gundan xwe revîne çûne devera Dîyana û Sardarê.

Ordiya Tirkîyeyê careke din ket axa Kurdistana Federe. Li gor agahdariyê ku PDK a Iraqê belav kirine ordiya Tirk di 6'ê Tirmehê de bi balafir û tanqen xwe ji herêma Mizûra, qezaya Mergesorê bi firehiya 15 Km. ketiye nava axa Kurdistanê. Di daxuyaniya PDK'ê de tê gotin ku sê gundî birîndar bûne û du gundî jî wendayî ne. herweha tê gotin ku gundiyan 18 gundan ku 800 malbat in û nufusa wan ji 3 hezarân zêdetir e ji ber bombebarana ordiya Tirk ji gundan xwe revîne çûne devera Dîyana û Sardarê. Li gor berdevkê ordiya Tirkîyê di vê operasyonê de 75 gerillayen PKK'ê hatine kuştin. Heta rojnameya me ket çapê PKK'ê di vi warî de tu beyan nedaye.

Di 20'ê Adarê de jî ordiya Tirkîyê 35 hezar leşkeren xwe xistibûn Kurdistana Başûr û li Zaxoyê buroya informasyonê jî vekiribû.

Gundan ku gundiyan jê barkirine: Şîvî, Birkela, Mîroz, Bûsa, Bizyan, Koran, Balan, Dîzo, Sipîndar, Binavê, Bêndero, Çema, Gwîza, Sîlka, Sitûba, Sînya, Moka û Soma ne.

Sûriye

Girtiyen Kurd ên Newrozê

Li gor daxuyaniya Rêxistina Derve ya Partiya Yekîtiya Demokrat a Kurd li Sûriyeyê, 48 kurdan ku di Newroza 1995'an de bi biryara Wezareta Karûbarê Hundur a Sûriyeyê hatibûn girtin hîn nehatine berdan û li Heleb û Şamê di girtixaneyen de ne. Di daxuyanî de tê xwestin ku dezgeh û kesen demokrat û mafperwer dengê xwe ji bo berdana van kesan bilind bikin. Kesen girtî ev in:

A- Girtiyen Kurdaxê (Efrînê) ku li Zîndana Merkezi ya El Mislimiyê ne:

Şaban Mihemed Hesen, muhendis ji gundê Tirmûşa, Ahmed Betal Kurdo, muhendis Efrînê

Ehmed Besrawî, muhendis ji gundê Xirabê Silak, Nûrî Reso, muhendis ji gundê Xilalka

Mihemed Camo, ajovan-şofêrji Efrînê, Azad Elî Nahsan, ji gundê Heyderkê, Osman Nesîb İbrahîm, ji gundê Raco, Ebdulmenan Husên Hec Xelîl, ji gundê Zecrê, Ehmed Ebdulmenan Hec Xelîl, ji gundê Zecrê,

Mihemed Henîf Yûsif, ji gundê Raco, Mihemed Tahir Birîmo, ji gundê Gazê, Henîf Abdîn Hemres, ji gundê Kaxirê, Ehmed Mihemed İbo, ji gundê Kurzîlê, Hemîd Mihemed Yûsif, ji Efrînê, Şukrî Bekir Seydo, ji gundê Mûskê, Nûhad Ebdo, ji gundê Kaxirê, Cemal Arif Mihemed, ji gundê Zivingê

Ehmed Isa Xalib, ji Efrînê, Mihemed Ehmed Elî, ji Efrînê, Macid Ebdulrehîm Dirêî, ji taxâ Şêx Mêxsûd, Heleb

Mihemed İbrahîm Şemo, ji Efrînê, Fadil Sofî Osman, ji Efrînê, Husên Ehmed Hec Reşîd, ji gundê Alemidara, Ehmed Hemo Cafer, ji Efrînê Mihemed Bîlal, ji Efrînê, Ehmed İbo Kurdi, ji Efrînê Şukrî Ehmed Birîm, ji Efrînê

Mihemed Henîf Bîlal, ji Efrînê, Hesen Reşîd, muhendis ji gundê Hecî Xelîl

B- Girtiyen di Newroza Şamê de hatine girtin û li Şamê di zîndanê de ne:

Arsilan Hesen Elî Goçar, ji

Kurdaxê, İsmet Bekir Piling, ji Kurdaxê, Mihemed Ebdulqadir Alo, ji Kurdaxê, Ebdo Mihemed Ebdo, ji Kurdaxê, Ciwan Ebdulrehîman, ji Kurdaxê, Mihemed Fewzî Hemze, ji Kurdaxê, İdrîs Husnî Sefer, ji gundê Qêrîk, Cizîrê, Kamûran Husnî Sefer, ji gundê Qêrîk, Cizîrê

C- Girtiyen ku di navbera 10-21'ê Adarê li Şam û Helebê hatine girtin:

Teyar Mistefa Bekê, ji Serêkanyê, Mihemed Amin Ehmed, ji gundê Şîtika, Efrîn

Ebdulrehîman Horo, ji gundê Kotanî, Efrîn, İbrahîm Betal, ji gundê Çeqelç-Cindîris, Efrîn

Ferîd Horo, ji gundê Kemrok, Efrîn, Hesen Zîbar, ji gundê meamet Qışaxî, Efrîn, Ehmed Kulîn, ji gundê Şêx el Hedîd, Efrîn, Bedirxan Mihemed Azîz, ji gundê Qetme, Efrîn

Kamûran Hennan Mennan, ji gundê Kurda-Cindîris, Efrîn

Welatê ku nizane mafê mirovan ci ye

Di 1995'an de Amnesty International li ser girtiyen siyasi yê berî 1992'an

4: Mahkemeyen siyasi yê 1992'an

5: Bêmehkeme û bêsebeb girtin demidirêj

6: Mirinê di bin îşkencê de

7: Wendakirina mirovan û tırsa kuştinê

8: Cezayen idamî û bicânanâ wan

Rapor her weha li ser Mahkemeyen Bilind ya Parastina Dewletê jî radiweste. Vê mahkemeyen ji 1992'an vir de, bêyî ku bîhêle ku girtî xwe biparêzin û ji xwe re avukatan bigirin, ceza daye nêzî 500 kesan ku ji wan hinek jî Kurd bûn. Kesen ku Muxaberat navê teroristîtye li wan kiribe, ji aliyê vê mahkemeyen li gora xalîn 304 û 306'an û 1965'an de li Sûriyeyê hat de ranîn, ji 3 heta 15 salan têz cezakirin.

Rapor li ser gelek aliyen rejîma Sûriyeyê radiweste, lê bi kurtî dixwaze bala raya giştî bikişîne ser xalîn jêrîn:

1. Nerehetiya Amnesty International ji rewşa girtiyan
2. Girtinê bi neheqî

Azad İbrahim-London

Jibirkirina elektronikî <

Peter Nilsson

Lêkolîna di warê dîroka malbatî de hobîyeke muazzam e. Min heta deh bavan peyde kir û ez di pirtûkên dadgehê de li ser pevçûn, şer û wan prosesên ku ew besdar bûne, dixwînin. Pirtûkên dêrê, behsa dawetên wan, waftîzkirin û veşartina mirîyan dikan. Ez carinan meraq dikim; gelo dinya dê derheqa me yên ku di salen 1990-î de jiyane, ci bizanibe? Lêkolîneren dîroka malbatî yên pêşerojê dê li ser kijan materiyalan bixebeitin?

Ya rastî, mixabin ku dê tiştekî wan tunebe. (Belkî ew ê qet nizanîbin ku em jiyane jî - belkî jî wê haya wan ji hebûna me tunebe) Teknolojiya infomasyonê ya dema me -ji bo me çiqas muazzam be jî- wê ji bo jiyana pêşerojê bibe felaketek. Teknîk ewqas bi lez pêş ve diçe ku hemû sîstemên nuha hene dê di hundurê çend salan de kevn bibin. Disketên gelek kesan ji nuha ve kevn in û mirov dikare wan ançax bi saya cihazên ku li muexaneyeke kompituran in, bixwînin. Enformasyonê di disketan de an yên di "harddisk" an de hene, ji noten li ser kaxizan hesastir in. Nepaqîjîya hewayê û tîrêjîn "kosmisk" wan xera dikan. Ji bo bi temamî wendakirina enformasyonan û xerabûna disketan, nêzîkbûna

mînatiseke biçük têrê dike.

Xwendina belgeyên kevn dikare zehmet be. Ji ber ku destnivis û hecekirin bi demê re tê guhertin û gotin tên jibirkirin. Belgelen elektronik yên çaxa me ger ew bimîn - wê ji dinya pişti me re bibe pirsgirêkeke weha ku em nikarin tesawûr bikin. Tu sistemên de-ma me dê bi sistemên ku di salen 2000-î de bê bikaranîn re li hevdû neke. Mayîna Cihazên ku ji bo disket û CD-ROMên dema me hatine çekirin, ne bes e. Enformasyon kodkirin ne; ew ji yekan (1) û sıfıran (0) pêk têr û ger mirov wan kodan nizanibe, ew enformasyon dê bê mane bin. Pêwîsti bi programek e ku li enformasyonê bigere û derxine pêş û bi programa ku wan tercume bike, heye. Wekî din ji pêwîsti bi programen ku bikaribin bi hevdû re bêne girêdan da ku bikaribin enformasyonê bidin hevdû (Ev hemû weha tevlihev e ku ji bo îzahkirina vî tiştî rüpelekî temam ê Metroye divê).

Kesên ku li dû me bê, wê çawa bizanibin bê di sala 1995'an de ji bo disketa min û ji bo sistema min, kijan program û kijan kod hatîye bikaranîn,

Program bi xwe di medier elektronikê de qeyd dibin. Di hin salen 2000-î de muhtemelen nefahmkirina disketên me û CD-ROMên me dê ji niviseke Kili ya

ji bo kesen ku bi Benbilî an ji bi zimanê Asûrî nizanibin bêmahnetir be û xwendina wan mîna Televîzyona kalikê mirov a ji sala 1920-î maye -ku wergireke kristal e, nikare bê fikirandin. Ferqa lêkolînerê ziman ev e; tevli ku bi hezaran sal berê bi wî zimanî hatîye peyvandin ji ew dikare zimanê kevn tercume bike. Jinûvefirandina programen ji-birkirî yên ku bi zimanen kevn û ya progroramên komputeren di dema kevn de hatîbin çekirin bi peyva kurt ne mumkun e.

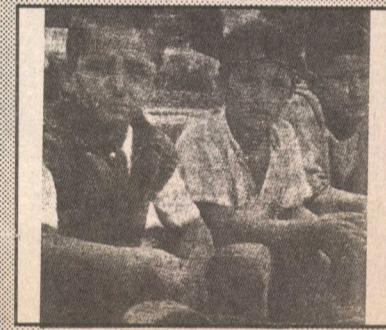
Jeff Rothenberg e li "RAND Corporation"ê wek lêkolînerê komputerê dixebite, "di van nêzîkan de, di Scientific Amerikanî de meqalaleyeke reşbîn nivisand. Ji bo parastina enformasyonen elektronik ên dema me metod hene, lê pîr tevlîh in û zehmet in, buha ne û wext dixwazin. Gava sal di ser wan re derbas dibin, bikaranîna wan bêtir ne pratîk û ne ekonomik dibin. Em e belkî ji mecbûrî bifikirin ku tiştî em di "meder" ên xwe yên elektronik de qeyd dikan, wê di demeke kurt de nikaribin ji alîyê tu kesi ve bên xwendin.

Bê kaxîz, belkî fikreke baş be, lê bi tenê nihîlîsteke lieqîqî dikare civateke bekaxiz xeyal bike.

Metro 28. Wergera jiSwêdî Mustafa Aydogan

Li dinyayê zarokên di navbera (10-14 sali)
ku bi zorê têx xebitandin (%)

Bûrkîna Faso	70
Etoopiya	41
Burûndî	36
Banglades	36
Senegal	26
Tayland	25
Jîkîye (12-14)	25
Afrika Navendî	25
Peravê Diranfil	24
Brezilya	18
Gûatamala	18
Nîkeragûa	17
Pakistan	14
Meksîka	10
Filipin	10
Misir (12-14)	9

Li asîmana Seyahat

stendir.

Ev mesafeyen ku hatine stendir, helbet hilberîna zîrekî, cesaret û qewibûna xeyala wan bû. Şirketa Zanistî ya Pêkanîna Navnetewî ya Amerîki (SAIC) qewîtiya xeyalê diđe pêş û salnâma xwe ya zanistî pêşkêşî însana dike û derîyê zanistîya lêkolîna asî-manê ji bo hemû dinê vedike. Programa SAIC a 12 mehî wiha ye;

Cileya Paşîn - 1996: Keşîya

asîmanî ya ku bi sîstema laserê dixebite û enerjîya xwe ji tîrêjîn rojê distîne, dest bi seyahata xwe

O P
O O P
P O P
P O

Sibat - 1996: Keşîya asîmanî dê bigihîje istasyona Amua-Isenê ku 20 km derî hîvî hatîye avakirinê.

Adar - 1996: Roboten ku ji alî teknîkî pirpêketî ne, di hezaran km kurahîya bin erdê hîvî de lêkolîne bikin û wê agahdarî bidin keşîya merkezi.

Nisan - 1996: Eger tu tişt - wekî fosîl, hilberînen însanî û şaristanîyê neyê dîtin, merheleyek nuh wê dest pê bike.

Gulan - 1996: Ekîp wê dest bi vatîniyeke nû bike. Ew ê nêzî

merkeza stîrka bi dûvik a ku bi navê Wilson Harrington hatîye navandinê, lêkolîne bikin.

Hezîran - 1996: Ewê li hîvî testîsek ku wê oksijen hilbirîne, ava bikin.

Temmûz - 1996: Ev xebata ku navnetewî ye, valahîyen sosyolojîk û teknolojîk yên di navbera welatên ku tevlî vê xebatê bûne, dê bête tijekirinê.

Tebax - 1996: Keşîya asîmanî wê dest bi seyahata xwe ya ber bi rojê bike.

Ilon - 1996: Lêkolîneren ciwan

wê sîmulatorên xwe yên rastî yên sanal bi kar bînîn û weke ku li rûyê hîvî bin wê lêkolîn bikin.

Ciriya pêşîn - 1996: Keşîya asîmanî dê pişti 500 rojan bi nimûneyen xweli vegere dinê.

Ciriya paşîn - 1996: Jeolog wê li hîva stîrka İda Dactylê lêbikolin.

Cileya Pêşîn: Alimên asîmanî wê pişti xebateke dûr û dirêj dest bi istirehetê bikin. Ewê istireheta xwe li otêla ku li hîvî hatîye avakirinê, bikin.

Nivîskarê çikos û mîrxas

Azîz Nesîn mir

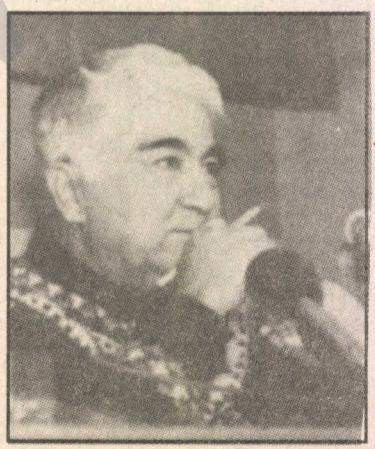

Foto: Armanc

Nivîskarê bi nav û deng yê mîzahê Azîz Nesîn di 6'ê Tirmehê li bajarê Izmirê li qezaya Çesmê çû ser heqîya xwe. Azîz Nesîn 80 sal bû.

Azîz Nesîn nivîskarê mîzahê yê Tirk bû, ji 100 kitêban zêdetir berhemên wî hebûn û kitêben wî li gelek zimanê biyanî jî hatibûn wergêrandin. Gelek diyariyê edebiyatê jî wergirtibûn.

Nivîskarekî ateist û li hember fundamentalizmê bû. Di jiyana xwe de tu carî bi dewletê re li hev nehat.

Ji bilî nivîskariya xwe wî bi dîtinê xwe yên orjînal rojey tayîn dikir û li hember fundamentalizmê şerekî bêhemba dida. Ji ber wê jî gelek caran jiyana wî ketibû tahlükeyê. Berê mirina

ku di vê buyerê de 37 ronakbîr û hozanen pêşverû hatibûn şewtandin.

Nesîn bi beyanên xwe yên li ser pirsa Kurdi gelek caran ketibû rojeyê û hatibû mahkemekirin. Wî dîtinên xwe li ser pirsa Kurdan ekere digot: "Çi mafê Tirkân heye bila yên Kurdan jî qasî yê wan be." Lî ew li hember Kurdistaneke serxwebû bû û sedemê wê jî weha diyar dikir; "Ji ber ku Tirk ev 600 sal in dewlet in lê hîn jî nebûne serbixwe, dê Kurd çawa bibin serbixwe?"

Azîz Nesîn di eşkerekirina dîtinê xwe de cesûr bû û tawîz ne de dida. Di axaftinêke xwe de

digot; % 60'ê Tirkân ahmeq in". Li ser vê gotina wî Tirk gelek aciz bibûn.

Azîz Nesîn bi navê Weqfa Nesîn weqfek li Stenbolê damezirandibû û tê de zorakên sêwî xwedî dikir. Di beyaneke xwe de digot, "ji ber ez çiqûs im naxwazim di baxçeyê weqfê de pisik û kûçikan xwedî bikin, di şuna wan de mî û çelek hîn bi feyde ne ew ji aliyê maddî ve min naxusirîn".

Bi her awayî xwe Azîz Nesîn nivîskarekî cûda bû. Di wesiyeta xwe de jî nivîsandibû ku wexta ew bimre cenazê wî bê merasim bê rakirin û li ser gora wî tu nivîs nehîn nivîsandin. Daxwaza wî ya herî mezin ew bû ku meyîtê wî li baxçeyê Weqfa wî bê wesartin. Hukûmeta Tirkîye vê wesiyeta wî bi cî anî.

Bi mirîna Azîz Nesîn edebiyata mîzahî ya Tirkan sêwî ma.

Seydo Aydogan (1963-1992)

Rojâ ku welatê me jî buharê bibîne
Em dê bi gurzek gulên azadiyê bén ser te
Ü ji bo te stiranên azadiyê bistirên

Birayê te
Mustafa Aydogan

Serokê Navenda lêkolînê Kurdî li Moskovayê Şakirê X. Mihoyan

"Xebata bingehî nivîsandina dîroka gelê Kurd e"

Hevpeyivîn
Navenda lêkolînê Kurdî li Moskovayê ev demek e ku hatiye damezrandin, lê heta nuha ji bilî nûçeyen pîr biçuk di masmediya Kurdî de nasandina vê navendê nehatiye kirin teví ku bi baweriya Armancê yek ji wan navenda ne ku wê layiqî navê xwe be. Ji ber vê yekê jî me xwest wek gava pêşiyê ji bo nasandina vê navendê em bi du karbideşen Navendê re bipeyivin. Bê guman dûre emê li ser problemen navendê yan jî tiştên ku Navend li ser dixebeitin binivîsinin

Armanc: Pêwîstiya damezrandina navendeke Kurdî li Moskovayê ji ku hat?

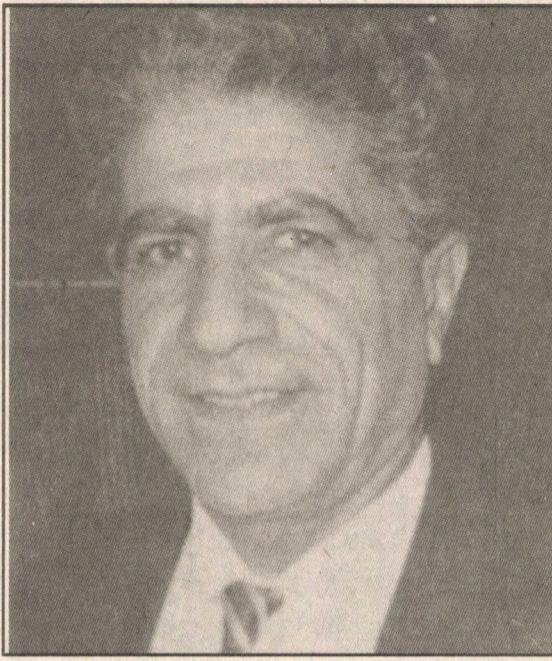
Ş. Xudo: Ez û kek Beşir emê hewl bidin ku bersiva we bidin. Wek tê zanîn li Yekîtiya Sovyeten berê xebata li ser kurdan pir dewlemend bû. Di qirnê 19'an de zanayen Rûs wek; LEX, DITTEL û yd., di destpêka vê sedsalê de Minorsky, Nikitin û yd., paşê Orbellî gelek kar kirin. Karê Kurdanîye ne tenê li Moskova û St. Petersburgê, her weha li Erivanê, Tibilisê û wextekî li Bakûyê ji hate kirin. Nuha jî li Moskova û Erivanê li Enstituya Rojhilatzanîne besê Kurdanîye heye. Ku em werin ser pîrsa we, du pêwîsti hebûn ku têne dereceya pêşin, Ya yekê: Iro li Rusyayê xebata karê zanistiyê pirr zehmet bûye, ev jî ji ber rewşa aborîye ye. Ji xwe dema bê ser besê Kurdanîye ev yek dibe kadastof (felaket).

Ya duwem: her cend em dibêjin di demâ Yekîtiya Sovyeten berê de gelek kar hatine kirin jî, gelek kar jî nehatine kirin. Ev yek jî ji ber têkilêyen wan ên bi dewletê ku Kurd kiribûn bindestê xwe dihat. Loma jî izin tunebû ku her tişt bête nivîsin. Her weha hin tişt jî xelet dihatin nivîsandin. Wek nimûne di derheqê Peymana Sewrê de. Divê ev tişt ji nûve bêne nivîsandin. Wek nimûne Şoreşa Oktobrê ne li dijî kurdan bû, lê nêzikbûna Tirkân û Rûsyayê, Rûsyâ ji dostê kurdan bir kir dosîe Tirkîyeyê. Ji aliye din tevgera kurdên Kur-distana Başûr bû qurbana têkiliyên baş yên di navbera Yekîtiya Sovyetê û Rejîma Baasê.

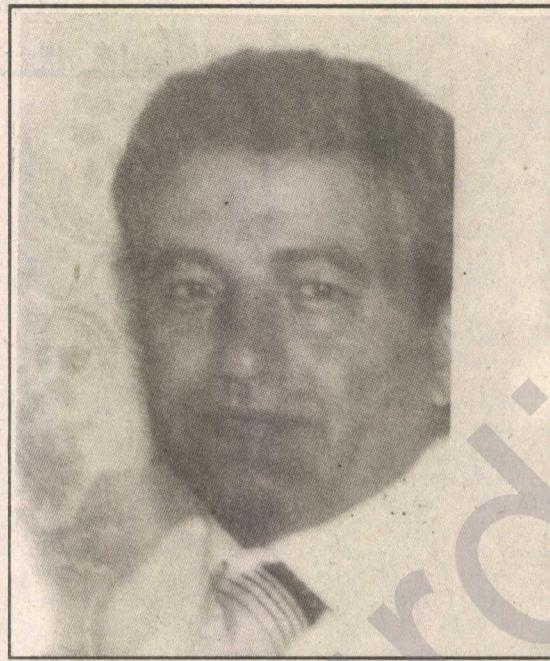
Bi insiyatifa grûbek rojhilatnasen, yek jî wan jî Dr. Beşir e, bîryar dan ku bi piştgiriya kurdên me grûbekê çebikin. Di destpêkê de *Mizgin Meger* -her çiqas ev demeke girêdanen me tunene jî em nikarin keda wî încar bikin-piştgiriya me kir. Vê gavê li navenda me 10-12 kes kar dikan. Ji van sê kes her tim li wir rûdinin. Dr. Beşir, Silêman Elî ez.

Armanc: Kesên din kî ne?

Ş. Xudo: Ez ji profesoran dest pê bikim; ez im, Lazerof, Hasretyan, Çapulav, Vasileva û Zerê Yusarova ne. Doktor jî ev in; Jegalîna, Beşir Resûl, Jakilîna Musâlyan, Bavê Nazê (ne li ba me ye lê têkiliya me heye) û Seid Melle.

Prof. Şakirê Xudo

Dr. Beşir Resûl

Me di destpêka 1993'an de dest bi karê xwe kir. Lê wek resmî di Gulana 93'an de em bûn resmî.

Armanc: Di destpêkê de çi astengî derketin pêşîya we?

Dr. Beşir: Periya astengîyan ez dixwazim hin tiştan lê zêde bikim. Li Rûsyayê pişî destpêkirina prosesa demokrasiye kare Akademiya Zanistî ya Rojhilatê têk çû. Hat wê dereceyê ku gotin edî ev kar ne pêwîst in. Beşen ku li ser Tirkîyeyê, İranê, Afga-nistanê û Pakistanê ji aliye van dewletan ve piştgiri lê hat kirin. Lê em Kurd dewleta me

tuneye ku piştgiriya karekî weha bike, loma jî besê Kurdî wek sêwîyan ma. Em fikirin ku weha be lêkolînê ku çêbin dê li gor daxwaza van dewletan be û ew jî dijimin Kurdan in. Em fikirin em çawa dikarin pêş li van tiştan bigrin. Pêşî me bi hin hevalen ku li Berlinê dijîn re têkilî danîn. Yek ji wan jî Mizgin Mêquerî bû. Hin hevalan gotin bi alîkariya hin hevalan ev kar dikare bimeşe. Lê Mizgin rewşa vir dizanibû loma jî got weha nameşe. Wî got ez amade me ku mesrefa salekê-sal û nîvê bigrim ser xwe. Helbet dema merivek tenê vî karî bike pêşeroj ne zelal e. Ü wilo jî bû. Karê vî hevalî bas nemeşyan û pişî 3-4 mehan nikaribû alîka-riya me bike. Astengîya mezin rewşa wî hevalî bû. Problemên me aborî bûn yan na tu astengîyen me yên zanistî nebûn. Lêkolineren ku nuha bi me re kar dikan bi pêşniyara me ya damezrandina navendeke weha pîr kêfxwes bûn û gotin madam Kurd teví ku bê dewlet in li vî karî xwedî derdi Kevin, em hazır in ku di şertên ne baş de kar bikin û ev yek pêşketina neteweyî ya kurdan nişan dide.

Ya duwem, divîyabû navenda me bibe resmî û ji bo vê jî divîyabû ku hemwelatiyek vî welati xwe bide ber kar. Me pêşniyar ji kek Şakiro re bir û wî bi kêfxwesi qebûl kir. Me di destpêkê de diyar kir ku em ne

organîzasyokeye siyasi ne, her cend karênu ku em bikin piraniya wan wek naverok siyasi ne jî. Dema em dibêjin em ne siyasi ne, yanê em ne girêdayî partiyekê ne. Loma jî em serbest in û ne li gor dîrekîfan kar dikin. Lê ji aliye din ji ber ku xwedî me tune destê alîkariye nerîci dîreji me nabe. PKK'ê gelek xwest ku em pê re kar bikin û gotin hûn ci bîxwazin em dê diain. Lê em qima xwe bi vê rewşê tînin, ev kar bi partiyekê tenê nabe.

Armanc: Xaniyekî weha bi ci mal dibe?

Dr. Beşir: Li Moskovayê kîrîna xaniyan pîr buha ye. Xaniyek sê odayî di navbera 80-100 hezar Dolarî ye.

Armanc: Baş e di nav van du sal û nîvan de we ci kar kirine û planen we yên nêzik ci ne?

Şakiro: Xebata me ya esasi nivîsandina dîroka gelê Kurd e. Xebateke weha wek kronolojik heta nuha nehatiye nivîsandin. Me cara pêşî ev yek kir. Pênc kesan ev tişt nivîsandin. Ev xebat nuha amade ye û tê redaktekirin.

Armanc: Ev pênc kes kî nin?

Ş. Xudo: Dr. Vasîlîva, Prof. Lazaref, Prof. Hasretyan, Dr. Jigalina û ez im, lê hevalen din besdarî vê xebatê dibin. Yen vê pirtûk bîxwînin dê bizanibin ku tevgera kurdan bi Barzanî an bi Apo dest pê nekiriye lê ew berdewamiya xebata bi sed salan in.

Xebateke me yê din jî heye ku bi Rûsî ye û nuha di çapê de ye. Navê wê "Kurdistanâ İroyîn" e. Ji pênc besan pêk hatiye. Her çar beş her yek li ser perçeyekî Kurdistanê ye û besê pêncan jî li ser problemen navneteweyî ye. Wergera wê ya Kurmancî jî tête hazirkirin û em dixwazin wergerin Soranî jî. Em dê bîxebitîn ku bikin İngilîzî da ku kesen biyani jî bikaribin bîxwînin. Xebateke me ya din jî heye ku li ser pîrsen civakî, aborî

û siyasi yên Kurdistanâ İranê ye. Ji aliye din me bîryar daye ku her sal almanakekê derbixin û ya ısal amade ye. Ev dê bi Kurmancî, Soranî û Rûsî be.

Armanc: We di destpêkê de behsa problemen aborî kir. Nuha hûnê bikarioun van berheman çap bikin, aboriya we dest dide ku hûn van li Rûsyayê çap bikin, yan mesela aborî bûye sebeb ku ev berhem dereng bîmîn?

Ş. Xudo: Heta nuha dereng mayina berheman ne ji ber rewşa aborî bû lê ji vir û şûnde aborî dikare bibe asteng.

Dr. Beşir: Me pirtûka "Kurdistanâ İroyîn" bi erzanî daye çapê, bi 2 milyon Rûbleyî. Lê ya "Dîroka Kurdistanâ" mezin e û çapa wê dê bibe problem. Eger em ji derekê alîkari werneigrin zehmet e.

Ş. Xudo: Divê em li vir bidin diyarkirin ku biraderen me yên li Swêdê piştgiriyeke baş bi me re kirin. Ev 6-7 meh in em bi wê alîkariye li ser lingan mane. Ez par hatibûn vir, hin hevalan wek; *Haneff Celeplî, Sivan Perwer, Hemîd Newroz, Fayiq* û yd. ji bo alîkariya me akîf xebitîn.

Li Moskovayê jî nuha du heval piştgiriya me dikin. Yek *Emînê Hesen* e, yê din *Hesen Xerîb* e. Ew bi xwe karsazên kurperwer in. Ev salek û nîv e kiriya me didin, hemû tiştên teknîkî kirine û mesrefen me girtine ser xwe. Di destpêka salê de du hezar Dolar dan me û soz dane me ku dê bi berdewamî alîkariya me bikin. Lê heta ku bingehîk baş nebe meriv ji pêşerojê ditirse.

Armanc: Heta nuha ci rîexistinê siyasi yên herçar perçeyen Kurdistanê bin û ci ji yên demokratik ên li derveyî welêt bin, bi we re li ser problemen we peyivîne?

Ş. Xudo: Na kesî tu têkilî bi me re girênedaye. Min ji Kendal re ji gotiye û ya Belçikayê jî dizane.

Armanc: Di vî warî de goteneke we ji rîexistinê Kurdan ên siyasi û yên demokratik yên li Ewrûpayê re

heye?

Dr. Beşir: Wexta em li damezrandina navendê fikirin û hevalan xwe dan ber, min xwe gelek bextewer û serfiraz didit. Ew kurdnasen ku 30-40 sal in bi pirsa Kurd mijûl dibin bi dil û can xwe dan ber vî karî. Em ji bîr nekin ku hukûmeten Iraq, Iran û Tirkîyeyê gelek caran ji van kesan xwestine ku bi wan re kar bikin. Lê wan ev (ku imkanen baş bûn) qebûl nekir, újdînê wan razî nebû. Lê dema meriv piştgiriyeke nabîne hêviya meriv û ya wan kesan dişkê. Lazarev, pişti vegera xwe ya ji Kurdistanâ İraq di nîvîsa xwe de go ez bûm şahîdê dewleta Kurdistanê. Lê ku bê xwedî man dilê wan sar bû.

Ez dixwazim li vir vê firseta ku we daye me bi kar bînim û gaziye kurdên welatparêz bikim ku bila ji bîr nekin ku pirs ne tenê ya me ye, ya ma hemûyan e. Li Rûsyayê kesek dergevaniye bike mîyonekê verdigre, lê ev kesana bi 200 hezar rûbleyi ku ne tiştekî ye qelema xwe xistine xizmeta gelê me. Em hêvîdar in ku ci rîexistinê siyasi, demokratik û ci ji kesen welatparêz me ji bîr nekin. Iro dem ne dema tifingê ye, ya nîvîsandin û siyasefî ye. Navenda me di vî warî de dikare gelîc tîştan bike.

Armanc: Baş e, kurdên ku bîxwazin alîkariya we bikin dê çawa bîghîjîn we, dema ev hejmara Armancê bîghîje destê xwendevanan û ew bîxwazin alîkariya we bikin dê çawa bikin?

Ş. Xudo: Di bankê de hesaba me heye hûn dikarin bi vê hepeyvinê re biweşînin. Hesaba me ya Rûbleyan jî heye û ya Dolaran jî heye.

Armanc: U gotina we ya dawî?

Dr. Beşir: Em dê gelck kêfxwes bin ku di nav me û Armancê de danûstendinek berhemî hebe. Armanc rojnameya gelê Kurd û bû bîr û baweriya kurdîniye diparêze, zimanê wê pîr xwes û û dema dîghîje me em pîr kêfxwes dibin. Em serkeftina we dixwazin.

Ş. Xudo: Ez dixwazim ji xwendevanan re bibêjim ku yên hay ji me hene li hêviya berhemên me ne û dilezînin. Ez dixwazim bibêjim ku iro di çentê me de gelek xebat hene û em dê wan derfinin ronahîye. Em gelek qîmetî didin keda Armancê ya di vî warî de. Li ba Armancê her çicas kîmasî hebin jî kulturek rojnamevaniye pêk hatiye.

Adresa Navendê:

Centre of Kurdishology (Navenda Lêkolînê Kurdî) Moskva 103062 Pokrovka 38/A RUSSIA
Tel-Faks:+7- 095-9170087

Hesaba bankê

Please pay to Bankers Trust Company, New York favour Unity Co-opbank, Moscow account No. 04-096-978 CHIPS UID 323757 favour Centre of Kurdishology account No 1020076/01

Gotineke pêdivî

Piştî nasîna min bi Rewşen Xanimê re, her roja pêncsemê min berê xwe dida mala wê. Rojekê min xwe amade kir, dunya zivistan, dem nîvroat û saet dido bû, otobusa me ji bajarê Şamê bi rêt ket. Ji bextê min ê spî re bi barîna baranekê re em gihane bajarê ku Rewşen Xanim lê dimîne; bajarê Banyasê. Ev bajar şen û beravîye, piraniya xelkên wê Elewî ne. Mala Rewşen Xanimê li devê riya parêzgeha Lazqîyeyê ye û ji hêla bakur ve li ber qeraxa Derya Sipî dimîne.

Min li zengilê derî xist, berdes ta wê Abla Sebah derî vekir û pêre silava min bi germî vegerand. Tîstê ecib Abla Sebah nêzî sî û heft salan li nav mala Rewşen Xanim maye û hînî zimanê Kurdî nebûye. Tenê bi zimanê Erebî û Tirkî dizanîbû. Di temenê xwe de li ser zimanê Rewşen Xanimê ew nod salî ye. Lî eger merivî jê dipirsî, digot "Ez pêncî salî me!" Abla Sebah bi xwe baltûz (diş) mezin ya Qedîrî Can bû.

Min û Rewşen Xanimê me li rewakê silav li hev kir, piştî şîvî em li hev rûniştin û ketin behsa Mîr û nîvîsandinê. Çend pirs ji mîj de di serê min de dicûn û dîhatin. Vêca min ji Rewşen Xanimê pirsî:

"Dayê ci bi kutubxane û destîvîn Mîr hatin?"

Rewşen Xanimê got:

"Di sala 1971'î de li ser daxwaza Korrî Zanyarî Kurd li Silêmaniye, Celal Talebanî û Mesûd Mihemmed, berpirsiyarê Korrî Zanyarî Kurd, kutubxana Mîr binin Kurdistanê. Di nav wê kutubxanê de ferhengeke destîvî hebû. Ji wê ferhengê kopyeyek li nik min jî hebû. Berî demekê min ew jî sparte destê xortekî ji Kurdistanâ Tirkîyê, jê re dibêjîn Sêd Seid lê mixabin tu haya min jî tune!"

Rewşen Xanimê, bi kişandina cixarê re gotina xwe berdewamkir û got: "Berî demekî xortek ji Kurdistanâ Tirkîyê; Mehemed U-

zun bi riya Xellî Xoce hate ba min û li dor mehekê li mala min ma. Wî xorfi gelek destivîs, resbelek û wêne ji min girtin û birin. Li ser soz û gotinê wî, gerek niha hin ji wan çap kiribin. Lî mixabin tu deng ji wî ji nehat."

Bi vê gotinê re lêvén xwe diguvaşin ser hev û çend keser hildîanîn, durûn ruyê wê pêre re guherin û dest avet ji paketa xwe ya Kentê, cixareyek derxist û kişand. Bêdengiyekê girt ser rûniştina me. Ez di hundûrê xwe de pir pê esiyam. Lî dengê xumxuma baranê, sîrqîna birûskan, fîze fîza bayê û dengê pêlên deryayê hînekî barê min sivik kirin, hin bi hin ceger hate min, ez pêre girniştîm û min got: "Dayê, ezê jî tu sozê nedim te, lê eger tîstek ji wan destîvîsan hebe bi kîmasî ez dikarim biparêzim."

Bi gotina min re kenîya û got: "Kurê min tu pir dereng hatî, xwezî berî çend salan me hevûdu naskiriba, me yê bi hev re gelek kar bikira, lê mixabin dem li min derbas bûye, tu hêz di dest û çavê min de nemane. Lî ji bo destîvîsan min, ezê bi tevayî bispêrim desten te. Ez bawer im, te cawa "Name Ji Mistefa Kemal Pasa Re", "Bîranînê Salih Bedirxan" û çend pirtükân din çap kirin û belav kirin, tu yê bikarîbî wan jî derxînî."

Piştî hînekî ji pêjînyê, serê xwe hilda û got: "Di sala 1957'an de li Beyrûde rojnameyek bi destê dostê me Yûsif Melek derdiket. Di wê rojnamê de min hînek ji bîranînê Mîr celadet dane belavkirin."

Pişt re wê çend hejmar ji wê rojnamê spartîn destê min. Lî mixabin hejmarên bîranînan ne li pey hev bûn. Ez pir li dû yên mayî gerîyam. Lî vê dawiyê li nik hin dostan yênen mayî min peyde kirin. Bi lez min wergarandin zimanê Kurdî. Hêviya min ew e ku ji van bîranînan sûdek were stendin.

Dîlawerê Zengî

Bîranînê Celadet Bedirxan...

"Nestûrî heta dewra padîşah EbdilMecîd, li Cezîrê û Botanê di bin stûbariya begê Kurdan de rûniştî bûn, ji mîj de baca xwe li gorî lihevkirinê didan. Ingilîzan tevlîhevdan kir. Nestûriyan nema baca xwe dan. Di wê demê de, Mîr Bedirxan serekê began bû û dû re bû paşa."

Piştî çûna Salih Beg, Bedirxanî xeber ji xwediyê kewan re şand û doza kirîna coten kewan bi nirkekî biha jê kir. Yê Nestûrî pir baweriya wî bi dadimendiya Bedirxan dihat. Ewî jî nirkê coten kewen xwe bihatir ji nirkê hespekî resen xwest. Bedirxanî ji kew kirin.

Çaxê kew gihane desten Mîr Bedirxan, di cî de berê xwe da mala birayê xwe. Piştî ku Mîr destê birayê xwe yê mezîn maç kir, coten kewan dane destê wî û jê re got: "Karê min i din ji bo giringî û erkê stûbar û mîrnîşîniyê bû. Lî karê min i îroyîn ew ji bo giringî û erkê biratî û mervantiyê ye".

Carekê ji caran, Mîr Bedirxan xwest fermandarî û bindestkirina wêrin û piştrastkirina wêrin û piştrastkirinê li mîrnîşîna xwe nas bike. Kûzek ji peran li devê riya bajêr danî. Çavê xelkên bajêr li kûzê peran ket, riya xwe jê dagerandin û jê bi dûr ketin.

Xelkên bajêr ji çûn û hatina xwe ya di rî û xacîrêkên teng û dijwar de, westiyan û pir tenezar bûn. Zanyarekî berê xwe da dîwana Mîr û jê re got: - Mîrê min ! ma tu ji Xwedê natîrsî...! Te berê xelkên bajêr ji riya wan i serekî guhert û te şopa wan jê qu kit?

Mîr ji vê gotinê mat û zehî ma.

Mîr pir hingirî û bi zirtî got: Dêmek xelk sitembar in... ji çend gundîn piçûk ev bar tev bêne hevdan... ma işe aqila ye !!? Ji tişte hafî komkirin, nêvî li xwedîyan vegerînin, ji vê carê û pê de, divê ez tiştekî weha nebînim û nebihizim. Lî, heger nebû, ezê wê gavê, stemkaran bi sertî û bê dilovanî arih kim.

Carekê, Mîr Bedirxan li nav dibîstanan ger û zêrevanî dîkir. Ji mamostayekî re, mamostayê helbêst û pêlewazan dide re got: - Ezê dînarekê xelat û pêşkêşî bidim her Şagirtekî ku rûpelekî ji rûpelên pirtûka Mûtewel (2) bê şasî ji min re bixwîne.

Sagirt yek bi yek nêzî Mîr dibûn û rûpelê xwe bê şasî dixwendin. Mîr jî xelat û pêşkêşî diyarî wan dîkir.

Sagirtek hat, ji mamostê xwe re got: - Heger Mîr li ser xwendîna rûpelekê dînarekê xelat dide ! Wê li ser xwendîna Mûtewel bi tevayî û ji ber kirî ci bide...?

Mamostê pîrsa şagirtê xwe ji Mîr re got. Mîr şagirt xwest. Piştî ku sagirt Mûtewel bi tevayî û bê şasî li ber Mîr xwend, Mîr ji zîrekîya şagirt pîrr mat û kîfxwes bû. Li hember her xwendîna rûpelekê pênc dînar xelat û pêşkêşî danê.

Li nêzî Cezîra Botan cemek heye, jê re dibêjin "Çemê

misilman û xaçparêzan nêzî çem an karûbarê wan nebin.

Di rojnamaya Telgiraf ya Turkî de, hejmar: 128, roja Çarşemê, Çiriya pêşîn, sal 1340 koçî (1924 Z.), ji gotareke di bin navê Nestûrî de, nîvisa Torevan Silêman Nazîf Beg hatiye girtin:

"Di sinorê me yî başûrê rojhîlat de, Nestûrî, birîneke ku bi dijwarî devê wê bê hev. Evî nijadî gelek caran dewlet westandiye, û bûye sedema aloziya Mûsilî û bûne sebeb ku İngilîz debasî vê herêmê bibin.

Ev miletê xurt, yê li wilayeta Mûsil û Hekariyê ku nêzî sinorê İranê rûniştî ye, ji hêla rehê ve ew Kildan in, û ji hêla olê (mezheb) ve Nestûrî ne. Digel ku ev ol (mezheb) ne wek tu mezhebî ji mezhebîn Fila ye jî. Lî bila di koka xwe de rehek ji Filetiyê jî bin. Heger çawa be, tenê bes e ku File ne, dibin sebeb ku İngilîz wan li hemberî me biparêzin û bi riya wan derbasî vir bin.

Nestûrî heta dewra padîşah EbdilMecîd, li Cezîrê û Botanê di bin stûbariya begê Kurdan de rûniştî bûn, ji mîj de baca xwe li gorî lihevkirinê didan. Ingilîzan tevlîhevdan kir. Nestûriyan nema baca xwe dan. Di wê demê de, Mîr Bedirxan serekê began bû û dûre bû paşa.

Bedirxanî bi hêzeke xurt êrişke zor bir ser Nestûriyan û ew şikandin, xûk û bac jî, ji wan girt. Di vê bizava Mîrê Kurdan de tu akam û mebesta asêbûnê li hemberî dewletê tunebû. Lî Mîr idarekirina vê riyatê ku ji bav û kalan hatibû, ji bo xwe tişteke meşû didît, belkî ev yek ji bo xwe wek meseleya şerefî dizanî.

Di wê demê de, mîrza Henî Layard li Mûsilî konsolosê

"Mîr Bedirxan li Birca

wêne û pirtûkan de, tu tişt li ser Kurdan nizane, di pirtûka xwe ya "Gerek Li Kurdistanê" de bi xurtî behsa Mîr Bedirxan kirîye.

Li vir dixwazim şanekê dijarkim. Di vê pirtûkê de, ne her tişte dinivisînim ji bo belavkirin û weşandinê ye, yêni ji bo weşanê bêne helbijartin, û yênen mayî di nav desten xorten malbatê de bimînin, jo bo taybetiyê bav û xalen xwe binasin. (*)

Rojekê ji rojan, Salih Beg (1) bîhist ku cotek ji kewen qenc li nik mirovekî Nestûrî hene.

Salih beg dilçûnê kewan bû, û pir ji nêcîra wan hez dikir. Çavê xwe bera Kewen mîrîh dan; doza kirînê kir, lê xwediyê kewan razî nebû û nefirotin.

Salih beg pir hingirî û di riya peya û zelamîn xwe re, bi kotekî û zorê, coten kewan ji xwedî stendin. Xwediyê kewan berê xwe da dîwana Bedirxan û gîlyê xwe li ber destê wî kir. Mîr Bedirxan û cih de rékir dû birayê xwe Salih. Piştî ku rastî ji Bedirxan ve hate xuyakirin, kew li xwediyê wan vegerandin.

Salih beg pir li ber xwe ket, bê çawa biyê wî, ya mirovekî nestûrî û ben, bi ya wî nedâ...! Bi lez ji dîwanê derket û berê xwe da malê.

"Çaxê kew gihane desten Mîr Bedirxan, di cî de berê xwe da mala birayê xwe. Piştî ku Mîr destê birayê xwe yê mezîn maç kir, coten kewan dane destê wî û jê re got: "Karê min i din ji bo giringî û erkê stûbar û mîrnîşîniyê bû. Lî karê min i îroyîn ew ji bo giringî û erkê biratî û mervantiyê ye."

Zanyar gotina xwe berdewamkir û jê re got:

Te kûzek ji peran, avetiye derê riya serekî ya bajêr û xelkên wî, ji tîrsa peran, newêrin tê re herin û bênen, berê xwe dane xacîrê û riyin teng û dijwar.

Mîr, bi vê bawerî û spartindeya xelkên xwe, pir kefxwes bû. Di cih de, ferma hilanîna kûzê peran û belavkirina zêran li şagirtên dibistanan kir.

Mîr Bedirxan li Cezîra Botan, di Birca Belek de, rûniştî bû. Çavê wî li panzde-bîst qantirên ji cih û genim barkirî ket. Mîr bang li berdeste xwe kir, jê xwest bîzane, ev ci qantirên barkirî ne û ji ku ve têñ?

Piştî berdeste Mîr vegeriya jê re got: - Mîr min, ev qantirên barkirî baca gundî "Taqiyanê" ne û ew ji nav Kildanen têñ.

Cuhîyan". Li ber vî çemî, Cuhû bi erkên xwe yî olî ve radibin, û li gorî yasa ola xwe, xwe perhîz û paqîj dîkin. Kurdîn misilman û xaçparêzan ew pir tenezar dîkîn û nedîhiştin bi erkên xwe yîn olî rabin.

Rojekê Haxamê Cuhîyan gîlî li ber destê Mîr Bedirxan kir, Mîr ji pîrsa navê cihê ku dest dirêkirin lê bûye jê kir.

Haxam bi tiliya xwe cih nîşanî Mîr da, bê ku navê cih bêje. Mîr dîsan pîrsa navê cih û yê Çem jê kir. Haxam bi tiliya xwe, dîsa cih nîşan dikir. Wêgavê Mîr girnişî û got: Ma cihê tu nîşan dikî ne "Çemê Cuhîyan" e ? Haxam jê re got: Mîr min ê gewre, bi vê gotina xwe tu rastgoya arziya çem ji Cuhîyan re bi cih dikî !! Wê gavê Mîr gewre, ferman da, ku çem Çemê Cuhîyan e, divê tu kes ji

İngilîzan bû û entîke û kevnareyê ku ji kavîl û wêraniyê Nînowayê derdiketin, ewî dighandin British Museumê ya li bajarê Londonê. Wî Ingilîz agedarî pîrsa Nestûriyan kir û serçimandina Bedirxan jî xwest. Bixwe, ew li dû mezinkirina, pîrsa Nestûrî û Bedirxan bû; ta ku Ingilîzan doza derxistina Bedirxan ji welatê wî ji Tirkan kir.

Bedirxan dê bi hesanî dev ji mîrnîşîn pêmaya bav û kalêñ xwe berneda, nemaze, miletê wî di bin fermandariya wî de ne, û bi çavin mezîn û pîroz lê dinêrin. Guhdariya fermanê Bab-i Alî na-kîn. Padîşahiya Osmanî dît guh-nedan û bersîvnedana fermanê wê, asêbûn û liberrabûn e, vêca bi leşkerekî giran êrişî Bedirxan kir, zilamîn Bedirxan pêdariyeke zor kirin û bi serketin. Hemû têkiliyê xwe bi dewleta Osmanî re birîn û serxwebûna welatê xwe hildan û wilayeta Sérte jî girtin.

Tê bîra min, min di biçûkaniya xwe de, di sala 1258'an de(koçî), perên çekirî dîtin ku li ser rûyê wê "Mîrê Botan" Bedirxan e" nîvîsandibû. Bedirxan mirovekî aqilmend û pîrr zîrek bû, ji tevger û karêñ dijwar nedîwestiya, di dan

Bîranînê Celadet Bedirxan...

Ji mêj de, min dil hebû, ku bîranînê xwe di pirtûkekê de bicivînim. Beri niha bi demekê, min hin jê civandin. Lê, mixabin li bajarê Xarpûtê, ji hêla "Dadgeha İstiklal"ê bi kaxezin min re hatin girtin. Tevî ku dilê min û nîvîsandina tu karî jî tune ye lê ezê vê carê dest bi nîvîsandina bîranînê xwe bikim û binivîsinim; Ji ber ku pergela derûna min ne tebitî û aşufte ye; cangiranîyekê jî xwe bera wergeya min daye. Ev hest dike bibe sedemê dûrxistina min ji gelek kar û nîvisandinan.

Min dest bi nîvisandinê karî u ezê berdewam kim. Ez bawer im, birayên min jî dixwazin van bîranînê bicivînin. Lê heger min berî xelaskirin û pêkanîna vî karî çavê xwe damirand, hêvîya min ew e. ku ew ji devla min, bi vî karî rabin. Bi vê yekê vatinîya xwe û daxwaza min bi cih tînîn

Beyrûd, 16.8.1929

Celadet Bedirxan

Belek rûniştî bû”

padışah bixwe lê bêne mehderiyê. Pêvî bê ci bi serê malbat, êl û eşîra wî û eşîren li der-dora wî hat kirin. Emir dan wilayeta Amedê û heyeta erkanê ku Bedirxan û malbata wî bi awayekî sayeste û kubarî bigihîmin İstembolê.

Dema ku ew gihadîn bajarê İstembolê, di cih de, derbasî dîwana padışah Ebdilmecîd kirin.

Bedirxan, li ber padışah, xuyakirina sedem û dehifdanan ne li sayesteyî cih û meqâmê xwene jî li gorî sazûman û toreya ku li ser xwedî bûye dit. Ji lewra, ewî didariya cihnişin (baz'an) başdır didît; ji bo wî súcdar û gunehkareke û tenê perçeyek ji çarînê Umer Xeyam li ber bixwîne:

Ka kî li cîhanê bê guneh heye, bêje min?

Yê bê guneh cawa jiyaye, bêje min?

Nepakiyê bi te dikim, tu jî nepakiyê bi min dikî.

Çi cudayî di nav min û te de heye, bêje min.

Xwendîna vê çarînê, dilê padışah pir şâ kir û pirtir bi Bedirxan ve hate girêdan û navnîşana padışahiyê pê ve kir.

Piştî karbidestiya Bedirxan ji ser Nestûriyan rabû, bûn wek şerîn devbixwîn, û bi mîrnişin û

Yê Rûsî ji mazûvan xwest, carekê berî çûna cem Mistefa Paşa bi hev re bilizin. Bi hev re lîstin, yê mazûvan zorâ mîvanê xwe bir, bê ku mîvan ber xwe bide, ew pir li ber xwe ket, û ji Çûna cem Mistefa paşa rûsar ma; ji ber ku mazûvanê wî, tûcarî zora Mistefa paşa nebir ye dêmek tu hêviyên wî di bindestkirina Mistefa paşa de nema.

padışahiyê ve ketin. Roj bi roj bûyerên wan ên xerabûnê pir dibûn, ta ku lîstikên wan jî diyar bûn. Ev sedemê seretayî û serekî yê hilweşîna padışahî û mîrnîşînyê bûn.

Rojekê ji rojan, Xelefê Şewqî (3) pêrgî hevalek ji hevalen Mîr Behdînan hat, bi hev re, li ser bûyer û karênen mîrîn hev peyivîn. Hevdî Mîr Behdînan ji Xelef re got:

-Ma ev ci rewş e li Botan e? Herdem di nav ser û nakokiyân de ne. Lî mîrî min, li welat û herêmîn wî herdem xweşî, bêdengî û haşbûn e.

Xelef lê vegerand û got:

-Mîr te dîkê di nav sedemînîşkan de ye. Lî mîrî min beranî de nav hezarîn ji beranî de ye û ev e sedemî haşbûnî li nik we û nakokiyân li nik me ye.

Ji Çirokê Jinenigariya Bedirxan Yê Taybeti.

Bedirxan, di şest û pênc saliya xwe de mir. ji carekê pêve nesax neket, ew car ji pê çû. Di saxiya xwe de, pir bi hêz bû, bi liba genîm digirt û ji nav tiliyên xwe de davêt, cam quldikir. Di dema li Tirkîyê surgon bû, pereyîn mecidî nû derketibûn, mecidî bi tiliyên desten xwe digirt û difirikand, nîvîsandina wê dimal û jê dibir wî canbaziyeke taybetî hebû,

Carekê min ji apê xwe Ebdîrehman beg bihîst, Bedirxan di zivastanê de qeşa dişkenandî û bi ava sar û qeşagirt serê xwe dişûst. Pir ji canbaziya binavê hezdikir, gelekar caran bi dost û hevalen xwe re dilist.

Heskirina vê lîskê di dilê zarokên xwe de diçand. Beşdarî lîskîn wan dibû, yê di yek temen û xurtiyê deba wan be ra hev dida, û yê serkeftî diyariya wî xencer an dimançek bû.

Mîr pir ji lîska setrencê jî hezdikir, ji ber ola (mezheb) wî şafîî bû, ji nav lîskan setrencê jê re helal û rewa bû, cawa lîskvanin zîrek ji nav hevalen wî diyar bû, weha jî di nav zaroken wî de. Lawî wî peyar Mistefa Paşa lîskvanekî pir jîr û jêhatî bû. Rojekê zora bavê xwe Bedirxan Paşa bir. Mîr pir hingirî û bênteng bû; ji ber tukesî zora wî nebirbû, di nav henek û genekan de, dar di nay serê lawê xwe de xist, lê lawê wî ji cihê xwe nelivî û bê deng ma.

Min ev bûyer ji peyar bavê xwe Emîn Alî beg bihîst. Rojekê, di destpêka şerî Cîhanê yê pêşî de, min û bavê xwe, me bi hev re lîska cetrencê lîst, nizanim cawa bû, ji min re li hev hat û min zora wî bir, hema lîsk kuta bû, ji nişkave, ez rabûm û ji paş ve vegerîham, bi dû-sê gavan dûrî masê ketim. Bavê min ji vê tevgera min û

befî ji maqûl û mezinê bajêr re hebû, mîvanê gerok berê xwe de wê çayxanê, li derbasbûnê pêrgî lîskvanekî hat û sedemê hatina xwe yê çayxanê jê re got, lîskvan wê êvarê soz bi çûna nik Mistefa paşa dayê, piştî ku bîstekê dageerin mala wî bi mîvandarî. Yê gerok bi mazûvanê xwe re berî dan malê. Li derbasbûna oda mîvanan çavên mîvan bi masa setrencê ket. Di cih de, yê mîvan ji mazûvan pîrsî! Diyar e ku tu dilçûnê lîska setrencê yî, gelo te tu carî bi Mistefa Paşa re lîstîye? Mazûvan lê vegerand û got: Min gelek caran pêre lîst, lê min yekcarî zora wî nebirye.

Yê Rûsî ji mazûvan xwest, carekê berî çûna cem Mistefa Paşa bi hev re bilizin. Bi hev re lîstin, yê mazûvan zorâ mîvanê xwe bir, bê ku mîvan ber xwe ket, û ji çûna cem Mistefa paşa rûsar ma; ji ber ku mazûvanê wî, tûcarî zora Mistefa paşa nebir ye nexwe tu hêviyên wî di bindestkirina Mistefa paşa de nema.

Di wê gavê de, mîvanek derbasî malê dibû, û bang li xwedîyê male bi navê Mistefa paşa kir. Di cih de, yê mîvan ji yê derbasbûyî haydai bû, ku mazûvanê wî Mistefa paşa bi xwe ye. Ew ji vê rewşî mat û zehî ma. Ji mîvanê xwe pîrsî. Sedemê nediyarkirina fereziya xwe. Mistefa Paşa bersiva wî da û got; "Ta bi niha tu kesî zora min nebirye. Ez bi xwe te nasnakim û ne jî ji jêhatîbûna dizanîm. Min baştır dît, xwe bi te nedim naskirin û bi te re bilîzim. Heger te zora min bibira, minê wê gavê vergerandin û rînî din jê re bidîta. Tîrsa min ew bû, ku te ji bajarê Şamî bida rî serbest û Mistefa Paşa bîma bindest.

Cara pêşî bû, min ew çîrok ji devê lawê metika xwe peyar Yûsif begê Turk bihîst, çîrokeke baş li Sûrî û Libnanê nas kirîye. Min bi xwe ji devê gelek kesan bihîstiye.

Têbinî

() Berî ku mîr Celadet bîranînê xwe kuta bike, ji nav me bar kir û çavê xwe damîrand, ji ber vê çûnê, her tiş jî wehî xwe man û bîranînê wî di pertükekê de nehatin civandin û belavîkirin. (Wergêr)*

(**) Ev kurtegotin ji bîranînê peyar Mîdhet Beg e, di sala 1908-1909 ande, di dema gera wî û birayê wî yê mezin Bedîr Paşa de, li Kurdistanê nîvisîye.

İ) Salih Beg: Birayê Bedirxan yê mezin e û lawê Mîr Ebdîlxan yê mezin e. Bixwe ew jîgirtiyê rewayî ji mîr nîşanîya Botan re bû. Lî ji ber kû mir-ovekî dîndar û sofî bû ne li gorî kar û barê erkê mîrnîşîn û fermandariyê bû. Bi dilê xwe, mîretî da destê birayê xwe Mîr Bedirxan û wî şayesteyê wî cihî dît.

(2) Mûtevel: Pertûka Sededînê Tefezanî ye, di warê rezîman, veguhartîn û pêlewazîn helbestan de ye. Muxteser: Kurtepertûka Mûtevel e, di nav Fege û Melén Kurdistan de tê xwendin. (Wergêr).

3. Xelef: yek ji heval û hogirên Bedirxan Paşa yê nêzîk bû. Ji ber peyakî qenc, mîr û jêhatî bû; Mîr Bedirxan pir jê hez dîkir. Pir jê stran û dîlok li ser kar, mîranî û hisarıya wî hatine gotin. Li nêzî Nîsîbînê cihê heye jê re "Girê Xelef" dibêjin ew ji li ser navê wî hatîye bi nav kirin.

Çavkanî: -Rojnameya "El-Huriye" sal 1, hej. 5, rûp. 3, 5.03. 1957 hej. 6, rûp. 2, 16.03. 1957 hej. 7, rûp. 3, 1957, hej. 8, rûp. 4, 17.04. 1957 hej. 9, rûp. 2, 7.05. 1957 hej. 10, rûp. 3, 12.05. 1957

"Ev mîletê xurt, yê li wilayeta Mûsil û Hekariyê ku nêzî sînorê Îranê rûniştî ye, ji hêla rehê ve ew Kildanîn, û ji hêla olê (mezheb) ve Nestûrî ne. Digel ku ev ol (mezheb) ne wek tu mezhebi ji mezhebîn Fila ye jî. Lê bila di koka xwe de rehek ji Filetiyê jî bin. Heger çawa be, tenê bes e ku Filene, dîbin sebeb ku Ingilîz wan li hemberî me biparêzin û bi riya wan derbasî vir bin."

ji nişka ve mat û zehî ma !! Ewî ji min re got: Ci bi te hat ? Min bersiva wî da: Min texmîna darê lêxîstinê kir, vêca, ez dûr ketim. Mîrzojê mîr, ji vê henekê, peyar pir kenî û şabû. Wî bixwe ji henekan pir hez dîkir.

Li ser daxwaza Mîr Bedirxan, zarokên wî bi gelempêrî hînî lîska setrencê bûbûn.

Peyar Mistefa paşa lîskvanekî navdar bû di dema ku ew li bajarê Şamî dîma, rûspiyekî Rûsî navdar û yê yekemîn di nav lîskvanen welatê xwe û di nav yê Ewripayê de bû, pir ji naskirin, serdan û gera rojhîlatê hez dîkir. Rojekê bi mîvandarî hate bajarê Şamî. Di vê hatina xwe de, pîrsa navê lîskvanekî xurt li bajêr kir, kelkê berê wî dan Mistefa paşa.

Di wê demê de çayxanek tay-

Rejisör Mano Xelîl

**"EZ di rûyê zarokê Kurd de,
di çavên jîna Kurd de dîroka
şînê û renckêşanê dibînim!"**

Di navbera 5-12'ê Adarê de mehrecana 9'an ya sinemayê li bajarê FRIBOURG'ê hatibû lidarxistin.

* Ev mehrecan salê carekê çê dibe; û li rada heftiyekê filmê dirêj û belgefîlm pêşkêş dibin. Filmê mehrecanê ji cihana sêyemin in (Asya, Afrika, Latin Amerika), mehrecan di bin navê (Mehrecana FRIBOURG'ê a filmê başsur) de lidar dikeve.

* Filmê ku îsal ji Asyayê besdari mehrecanê bûbûn, piraniya wan, ji Moxolistanê, Koreyê, Hindistanê û ji çend welatên li dorhêla wan, bûn. di gel çend besdariyên pîr hindik ji Rojhilata Navîn wek Mano Xelîl ji Kurdistanê û Can Şemûn Xelîl ji Lubnanê.

* Di mehrecanê de filmê Mano Xelîl (Kurdistan

cihê ku Xwedê lê radizê) bi van gotinan hatibû danna sandin:

"Nêrîneke jixwebawer ji bo rastiyeke mezin pêşkêş dike" û "Em dayikê kur an, em zarokan xwedi dikin, perwerde dikin, bi wan re dikenin, lê ne xem e em wan ji bo welêt ji dikin bi qurban!!" û "Em Kurd in... em li vir in!"

* Pêwîste bê gotin ku filmê Mano Xelîl berya niha bi du salan li mehrecana OGSBERG'ê li Almanyayê xelata yekemîn wergirtibû.

* Min ev hevpeyivîn di mehrecanê de ji bo Armancê amadekiriye.

Amadekar: TAHA XELÎL

**Armanc: Mano Xelîl çawa
dikare xwe û berhemên xwe
pêşkêşî
xwendevanê**

Armancê bike?

Mano Xelîl: Roja çêbûna xwe ya rastîn nizanim lê dibêjin ku ez di sala 1964'an de ji dayik bûme.

Ez dê hinekî hişê xwe ber bi paş de vegeyîm, di salen xwendina seretayî, navîn û liseyê de ez di nav şagirtên dibistanê de we pîçükîtîn û kintirîn şagirt dixuyam.. Ji nişkêve li xwendegheha bilind bejna min dest bi dirêbûnê kir. Riergav ez aitîrsiyam ku bejna min ji wek endamê min ên dîtir wisa kurt bimîne.. Min berya temenê xwe bi salekê xwendina seretayî dest pê kir. Digel ku dibistan li gundê me hebû ji lê min li gundekî dîtir dixwend, her roj du seetan dicum û dihatim. Di navbera bavê min û berpirsyarê Partiya Baas yê gundî nakokî hergav peyda dibûn lewra wan ji xwendina zarokên wî li dibistana gund qedexe kîribûn. Dema ku min dibistana navîn ji xwend careke dî re nîkêşana meşê dûbare bû, dawîya heftiyê ez şeş seetan li ser piyê xwe dimeşiyam, min nanê xwe û rûnê kurmançî û savara xwe li ser milê xwe dikirin û min bi koteke xwe ji nav golên heriyê ber bi gund ve radikisand, heftiyekî li wir dimam û pişte re dizivîrîm gundê xwe. Bi vî awayî min sâ salen xwendina navîn kuta kirin.

Piştî ku min salen dibistana navîn qedandin bavê min berê min da dibistana olî çinkî axret ji ji bo wî pêwîsiyek bû. Me bi hev re berê xwe da Dêrazorê da ku min li dibistanê bi cih bike, lê di kîlikâ dawîn de bavê min ramana xwe guhert; sedemên wê guhertinê ji pir komîk bûn hêjî xwesik têr bîra min, "Kurê min tu li ber van şagirtan pîr biçûkî ez ditîrsim ku...(!?) Ji bo vê yekê ez û wî bi hev re ji hewşa dibistana olî derketin. Bavê min berê xwe da qeraxa çemê Ferat; havîn bû; çakêtê xwe li erdê raxist û nimêja nîvro kir û ramana ku kurê wî Mano dê bibe Mele yan şêx heta heta li ber pêlîn çemê Feratê berda. Em vegeyîan Hisicayê û ez li dibistana pişeyî bi cî kirim. Bavê

min sindoqek serdin û hinek nanê zuha ji min re kiribû, lê qederê wilô kir ku birêvebirêñ dibistanê navê min di besê xerratiyê de hilbijartibûn, carek bavê min hat û bi destê min girt û ji min re got: Ez dê di seetekê de te fêri çêkirina dergeh û pencereyan bikim, de rab em herin, pêwîst nake ku tu çend salan ji temenâ xwe û vê xwendinê de winda bikî...

Em vegeyîan Qamişlokê û min dest bi xwendina lisevê kir, ii xwe birêvwbire dibistane bi kare polisan radibû, ne ku em perwerde dikirin. Di dibistanê de herûher di navbera xwendevan û birêvebiran û çavdêran de ji bo peyivîna bi zimanê Kurdi pevçûn çêbibûn. Piştî liseyê min li xendegeha Şamê bi qasî nîv salê dest bi xwendina huqûqê kir û vegeyîam Qamişlokê (bejna min dirêj bûbû!) da ku li dibistanekî dest bi mamostayetiye bikim. Lê mehek derbas nebûbû bi egera ku temenê min büçûke wan ez ji mamostayetiye avêtîm. Salekê ez bêkar mam, ta ku temenê min bû 18 dîsa vegeyîam dibistanê û mamostayetiye, dîsa vegeyîam jiyanâ şagirtan a mist re nîkêşan û hejarî û perişanî... Du sal dibuhurin û ez hewl didim ku ez beşa dîrokê bixwînim iça pêwîst nake ku ez li ser wê dîroka ku em fêrdikirin bîpeyivîm...! Pişt re min berê xwe da Çekoslovakîyê da ku rejîsoriya sinemayê bixwînim, û berî sê salan min xwendina xwe kuta kir.

Armanc: Lî te çima xwendina sinemayê hilbijart; ez dizanim ku te gelek asteng ditine ta ku te ew xwendin bi dest xistiye?

M. Xelîl: -Ez bi xwe ji nizanim çawa û di kîjan kîlikê de ramana sinemayê ketiye bîra min, lê tişta ku dizanim ew e ku hervag, li Qamişlokê, piştî ku filmê sinemayê dest pê dikir, min cihê xwe bi vedizîn li goşeyekê digirt, min ji filmê "Karate" hez dikir, reng e min bi qehremanen wan filman lawazî û biçûkbûna laşê xwe yê dema min û zimanê min û

Mano Xelîl: "Xewna min ew e ku ez filmê xwe biafirînim. Eger hat û ev xewn pêkhat wê gavê dê gelek bizanibin ku çîrok ne hemâ behreyeke serberdayî ye"

dinuxumand, çinkî li dibistanê min dixwest ku kulma min ji wek kulma wan be da ku ez bikaribim mezinan perwerde bikim.

Piştî ku min filmê "ODIB" dîtibû min hew ji wan filmê dijwar hez kir.

Pişt re ez ji bo xwendinê çüm Çekoslovakîyê, li wir, ez besdari pêşbirka pejirandina besê sinemayê bûm, di pêşbirke de ji nav çar xwendevan, wek yekemîn xwendevan biyanî ji nav çar xwendevan, ku ji bo wê salê hatibûn hilbijart, di besê sinemayê de bi ser ketim û hatim pejirandin. Bêguman de destpêke de ez bi tundi li beramberî wan kesen ku min hinartûn xwendinê rawestiyam çinkî wan dixwest ku ez hendeseyê (muhandisiyê) bixwînim..

Armanc: Ma gelo tu dixwazî sinemayeye kurdi yan ji filmeke kurdi pêk bîni, gelo ci siyan di vî warî de di nav destê te de heye, asteng û alozi ci ne?

M. Xelîl: Ez sinemazanekî kurd im, di baweriya min de netewe û welatê sinemayê nîne. Sinema zimanekî navnetewi ye, lê çanda min û zimanê min û

hesten min û nasnameya min kurdi ne, berî her tişti ez dixwazim bi cihanê re bipêyivim, lê wek lawekî kurd bêguman doza kurdî ji bo min dozeke bingehîn e.

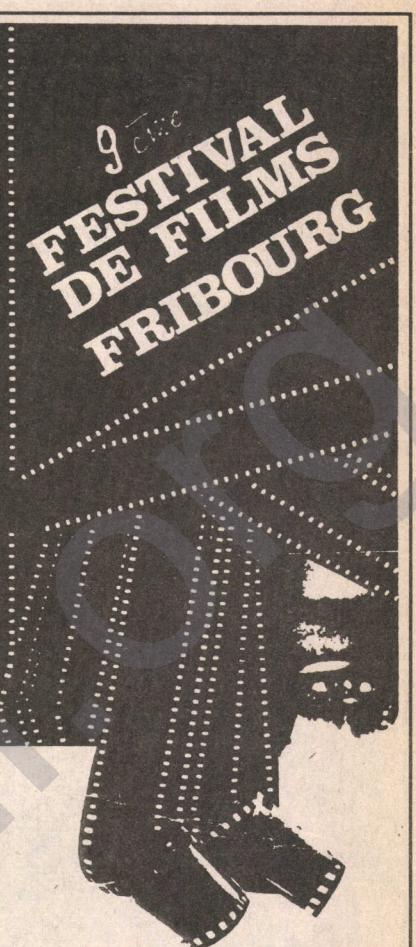
Lê piroblema me kurdan ew e ku her yek ji me xwe wek filosofekî dibîne, her tişti dizane, eger tu ji kurdeki bipirsî ma tu dizanî balefirê bajo, wê bibêje hê min najotîye, nikare bibêje na ez nizanim, çinkî ji rastgoyîye şerm dike.. Her kes ji me dikare di warê xwe de dahêner û hosta be, nanopêj dikare di warê karê xwe de nanopêjekî jîr û zana be; bêyi ku xwe tevlî karê tixtoriyê bike, dengbêj ji dikare de ngbêj be ne ku niviskar û romannivîs û sinemazan be, sinemazan ji dikare sinemazan be ne ku serokekî siyasi be

Ez dixwazim li vir vê bûyerê ji te re bêjim: Berî du salan li mehrecana Berlinê ez pêrgî hin rêxistinê kurdan hatim, ji min weye ku dê bikaribin bi alîkariya min filmekî çêbikin. Li ser vê çirokê ez bi wan re peyivîm, wan ji ji aliye xwe mirovek destîşan kirin da ku li ser projeyê bi min re danûstendinê bike. Piştî du rojan ji guftûgoyan, birader ji min pîrsi: Em dê çava çirokê bikin senaryo. Min dest bi şirovekirinê kir û min gavê bingehîn ên prosesa guhertinê jê re ron kirin. Piştî pênc deqîqeyan biraderê me ji min re got: Mano, te şas salan ji bo vêya xwendîye, lê va ye min di pênc deqîqeyan de fahm kir û a nuha ez dizanim çawan serokekî bikim senaryo ne tenâ wilô anîha ez dikarim deh senaryoyan je binivîsim!!

Min ji hetaheta dev ji ramanê berda... Gerek ez li hinekan bigerim ku guh bidin sinemayê wek huner ne wek propaganda partiyekê. Anîha ez hewl didim ku ji bo filmê xwe yê dirêj zemînekê peyda bikim. Bêguman asteng pir in wek: peydakirina nûneran, cihê wênekeşanê. Ez dixwazim ku film bi zimanê kurdi be ev ji pir zor e çinkî nûneren me yê jîr, yan ji yê ku bi rastî pispor bin nîn in. Xewna min ew e ku ez filmê xwe biafirînim. Eger hat û ev xewn pêk hat, wê gavê dê gelek bizanibin ku çîrok ne hemâ behreyeke serberdayî ye.

Armanc: Min çend filmên te yên kin ditine, her wisa min filmê te yê ku besdari mehrecana FRI-BORG'ê bûyi, ma gelo tu dikari li ser helwêstên li ser film bîpeyivî?

M. Xelîl: Tiştekî pir xweşik e ku welateki wek Swîsreyê guhbide filmê cihana sêyem. Filmê min "Kurdistan cihê ku Xwedê lê radizê" du caran hat pêşkêş kirin. Piştî du rojan ji pêşkêşkirina film, jinekê ez rawestandim, ji min re got: Ev serê du rojan e ku ez di cihana filmê te de diramim.. Jineke din ji ji min re got: Kêfa min pir ji filmê te re hat, di filmê te de mirovek reçan bikar bîne wek wêneyan, dangan, bandorkeran, rengan, ronahiyê û birfinê. Di hin filman de rola diyalogê serekî ye, di hinan de

rol ya birrinê yan ji ya ronahiyê ye. Ez bi xwe dixwazim di filmê xwe de wêneyen ku nêzîki resimkêşanê ne pêşkêş bikim, ez dixwazim ê temaşevan hest bike ku li pêşengahekê ye. Carcaran ez guh nadim hersê regezan (bûyer, cih, dem), lê xwe disperim ser nîşanen ku bi hestan re dipeyivin, ji bo min hestdariya destîşan girîng e, lewra her gav ez dixwazim ku wênekeşana filmen xwe bi xwe bikim.

Armanc: Tu ji sêweyê kijan rejîsori hez dikî yan ji tu xwe nêzîki kî dibîni?

M. Xelîl: Min ji helbestvanya rejîsore Qirixîstanî Paradjanov, ji rengê wî û ji sembolên wî û ji gotinên wî yê xweş ên li ser Qirixîstanê hez kiriye.. Min ji filmekî Çekoslovakî yê li ser cengê bi navê (Firosgheha li ser kolana serekî) ku ji ali herdu rejîsoran (Elmarklos û Yan Kadar) hatiye çêkirin, hezkiriye. Ez ji hismendiya tund û ji bêserüberiya şêweyê Jim Karmos hez dikim. Bi giştî ez filmen ku bûyer berz dikin, hez dikim. Apê min digot ez ji xwarînen xweş hez dikim, ez ji wek wî ji filmen xweş hez dikim.

Armanc: Tu bi belgefîlmekî xwe besdari mehrecana FRI-BORG'ê bûyi, ma gelo tu dikari li ser helwêstên li ser film bîpeyivî?

M. Xelîl: Tiştekî pir xweşik e ku welateki wek Swîsreyê guhbide filmê cihana sêyem. Filmê min "Kurdistan cihê ku Xwedê lê radizê" du caran hat pêşkêş kirin. Piştî du rojan ji pêşkêşkirina film, jinekê ez rawestandim, ji min re got: Ev serê du rojan e ku ez di cihana filmê te de diramim.. Jineke din ji ji min re got: Kêfa min pir ji filmê te re hat, di filmê te de mirovek reçan bikar bîne wek wêneyan, dangan, bandorkeran, rengan, ronahiyê û birfinê. Di hin filman de rola diyalogê serekî ye, di hinan de

Bêguman van derbirîn ez kîfxwes dikim, ya ku bêtir ez kîfxwes kirim ew e ku film ji bo pêşkêşkirina li 18 bajarê Swîsreyê hatiye hilbijartin.

Fîl Hemdî çawa hat girtin

Azîz Nesîn

Ji terefê muduriyeta Emniyeta Stenbûlê ve, ji bo hemû wilayetên taşrayê (yên dervayî Stenbûlê) ev telegraf hatibû şandin: Yekî sî û pênc salî, bejindirêj, du sed kilo giran, kej, sê diranê wî kêm, di çenga jorin de diranekî wi yê kursiyâ dagirî, qilê wî yê jérîn ê hêla cepê zêrkirî, kincê xetxetî û qehweyî lê, porweşiyâ, rûgirover, çavqahweyî, bi navê "Fil Hemdî", surcakar, ji deşen du polisên me yê ku di kulûbeya nobetê de sê roj û sê şevan bi baldarîyeke mezin nobet girtibûn û ji ber wê bê xew mabûn û bi rê ve de ra-zabûn, firstekê peyde dike û direve. Piştî lêkolîn, lêgerîn û lêpirsina me, reva Fil Hemdî bi temamî hatiye fahmkirin.

Ger bê qereqola wîlayeta we an qereqolek ji yên qezayen ku bi wîlayeta we ve giraêdayî ye, an ji polisekî rî, navnisanê bipirse, ji kerema xwe re jê re bibêjin ku çavén me li rîya wî ye, em rica dikin ku bila me zêde di intizarê de nehèle û di wexteke munasib de bê Muduriyeta Emniyeta Stenbûlê û teslim bibe. Suretê sabiqalyê dijwar Fil Hemdî bi vâ telegrafê re ye."

* * *

Li istasyoneke wîlayeteke taşrayê du polis dipeyivin:

- Kek Remezan, ev mîrikê ku salepê vedixwe muhaqaq Fil Hemdî ye.

- Hii... Dişibê... Sûretê wî derxine em lê binêrin.

Sûretekî derdixîne û rî hevalê xwe dide.

- Ne ev e, lo Remezan. Ev sûretê te ye.

- Hii... Min di eydê de kişandibû, çawa ye?

- Baş e, lê tu hebekî bikenîya lo.. Sûretê Fil Hemdî bibine.

Remezan ji bêrika xwe gellek sûretan derdixîne û lê dînihêre.

- Ev sûretê bavê min e... Ev bîranîneke eskeriyê ye... Ev kî bû Mehmûd?

- Ev? Çiko ye... Qaçaxçiyê eroînê Dûman Eli...

- Ev jî mişkê otelê Suphî... Sûret tev li hevdû bûne.

- Vî fili peyde bike, lo Remezan!

Mehmûd û Remezan sûretan tev didin û li sûretê Fil Hemdî digerin.

- Zû Mehmûd... Mîrik salep vexwar, wê bireve...

- Lî binêre, bê çawa li dora xwe dînihêre.

- Va min dît, wê ev sûret be. Temam ev bi xwe ye!

Herdu diçin ba wî merikê ku jê suphe dikin.

- Hemşerim, hele weha bisekine...

Li sûret dînihêre û li rûyê mîrik dînihêre.

- Carekê jî kéléka xwe bide me.

- Wey, naşibê law Remezan!

- Bila qomiser beg jî wî bibîne Mehmûd, belkî ew wî bişîbînê.

- Hemşerim de bimeşe... Tu ê heta qereqolê werî...

Li bazara wîlayeteke taşrayê ya

din, du polis dipeyivin:

- Pirr eyb e, lo kek Şukrî. Em heta êvarî gerîyan jî, me ev Fil Hemdî zevt nekir.

- Ev mîrik ne ew be?

- Belkî jî ew e. Ka em bipirsin. Ew diçin ba mîrik...

- Begê min, navê te çiye?

- Mustafa...

Di guhê hevdû de:

- Dibêje Mustafa...

- É, qey nabêje Hemdî... Navê xwe vedişere.

- Ji wî heye ku wê me bixapîne.

- Begê min, tu dikarî hebekî werî...

* * *

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlayeteke

Li qehwexaneyeke wîlay

Mîrê hechecîkan

M:Efîf Huseynî

Ro diçe ava, Mîr dide dû şopa hechecîkan, li dûr li minarên bîlind temâse dike, ciyayê Wanê tîne bîra xwe... Hechecik bîlind difirin; ji kolanêng teng û hêwî derdiçin, li ser nermahiya çemê Nîlê xwe li ba dikin.. û li dora minaran bêwestan digerin.

-Ev hechecîkana li esmanan tîpê min in!

Giyanê Şêx Seîd bi ser de dibare, dilerize, ma kê bawer dikir ku dê li Qahîreyê bihêwire, kê bawer dikir ku du caran dê berî bide Iskenderiyê û li Kafafis bigere?

Di destpêkê de wî nabîne, ji buroyen melevaniyê dipirse, li kuç û kolanan digere û bi zarekî bîlind û nazik ji xelkê dipir-se.. Payîz e ji nişkêve bi ser temenê wî de dibare, li derveyî hebûna wî kulîlk diçelmsin, çend gulan didehev, lingê xwe bi ava Iskenderiyê şîl dike, çend terhan bîlind dike.. Yêncelmisî dide alî, û bi bêdengî, payîzê bîn dike, pişt re li Misrê li buroya wezareta karêngiştî cihê helbestvanê ku lê dijere destnîşan dike...(Car-caran ji paş berçavkên xwe çend awir li min vedidan, min çavên wî yêngî reş diditîn, min di çavê wî de cîhanke xweser û bê sînor didit) bi vî awayî Mîr pişti çend salan ji mirina helbestvanê mezîn nivîsandibû, laşen ter dipesinand, dema bêzar dipesinand:

(Li hêwanê xaniyê dolemend/ Neynikeye mezîn i kevnar/ Bi kêmanî berî 80 salî hatiye kirîn/ Xortekî rûxweşik, alîkarê terzî û di rojêng yekşeman de werzişvan/ şipyâ bû û nameyeke qalind di destê wî de bû/ Name spart kesekî ji malê/ Name bir û çû / çû da ku kvitoyê bîne/ Alîkarê terzî bi tenha xwe ma, bendewarî di-

kir/ Pişti pênc deqan kivîto anîn, kivîto bir û çû/ lê neynika ku li seranserî temenê xwe yî dirêj dîtibû û dîtibû/ Hezar tişt û hezar rû dîtibû/ Ev neynika kevnar, anîha pir kîfxwes e, pir serbilind e/ ku di van çend deqan de pêşwaziya vê spehîtiyê kiriye...

Hêdî hêdî bi nêrdewana kevî şikestî ve hildikişin, ji koşeyan bîna tenhatî û salan difûre, valahiyeye dagirtî ye, gerek berî bide kûrbûna xwe..

Li hundir, di wê kûrahiyê de, Mîr di vê kûrbûnê de diramiya, Peykelê Homeros, çend peykelên bê serî ji Atînayê, ronahîkirina laşen kor, perdeyên reş, belgên rewan, pirtûkên li ser Kurdan ên gerokên Yewnaniyan... Bi zimanê Firansî bi hev re peyivîn û di gumlekên hevûdû de dilsojî û bîranîn diçandin.... Nêrdewanek kin, bafon, laliyek şikestî, belgên daran bi gêwlîn hestdar, qaşîlîn hinaran, hejmareke pir ji kevirên çarkoş, li ser keviran 1989/11/24 nivîsandiye, çakûcekî mîxan, çûkîn çelmisî, bêdengî, xirecir, taristaneke dilbijandî, êşen germ, du mişext û du biyani li bajarekî

deryayı, her tişt tevlihev bûye..

Kafafîs li gel gumlekên xwe yêngî neqîşandî, li gel berçavkên xwe yêngî li ser maseyan avêtîne, berçavkên ku ji serê bêvila wî ber bi hingivandina destê wî ve dadikevin, desten ku bêdengiya miriyen li welêt nemirdikin, dengê bangê û roavahê, roavahîyeke bi tenha.. ji gewriya bangevan diherike, û li ser keviya perdeyan her tişt ligel xwe mijûl dibe.

- Leskeren Iskender di Amûdê re derbas bûbûn.

Caweke kesk li ser gora miriyen sifirene li ba dibe, bagerek goristanê derbas dike, qutiyen tütinê vala ne, simen bizinan, qelûnen zer, katjimîren dawîn ên mirina apê min.

- Kurê min jiyana te ji destnîşê xweşiktir e.. çinkî serpêhatiya êşê ye!

Gulle.. Gulle, û Amûdê di nivê êşê de ye, Kurdistan... Kurdistan, jimara pêşîn ji Qahîreyê, Bedirxanî, Kafafîs, Hechecik, Sala 1898'an, sala 1988'an, 90 sal in ez çavdîriya masiyen piçûk dikim; masiyen ku li hawirdor gola piçûk digerin bêyî ku kenarekî ji xwe re bibînin.

Dadgeha Gel

Diya Ciwan

Pişti gotin û gazind westehan, xelkê gîlhîn dîkîn xwe avêtîn dadgehe, dadgehe şand pey herdû aliyan, û ew hemberî hev kirin. Qadî berê xwe da xelkê û got: Hûn ci ji dîkan dixwazin?

Kelkê bi yek carî re, çavên xwe girtin û devêng xwe vekirin û gotin: Hûn ev dîkîn han di hêkan de bîn, me ew ji devê mar û dûpişkan parastin, dema ji qalik derketin; me rahişte wan û cihê wan ji erdê bîlind kir, dema bi firê ketin em bi dûv wan de bûn, me ew ji devê rovî û wawîkan diparastin, her û her em nobetçî û guhdareshan wan bûn, ku yek ji wan, êvarî nehata malê, xew nedikete çavên me, ji mista desten me xwarin, ji hêstîren çavên me vexwarin, bi vîna me gerim dibûn, dema perweste bûn, me ew li ber desten Melayekî zana danîn, deris û dewr dane wan, ew hînî bang û yaşınan kirin, dengê banga wan bilind û zelal bû, xelkê li ser dengê wan berê xwe dan kar û barêng xwe. Hew me dît roj bi roj

bi nikila çûne serê hev, her yek ji wan got: ez dîkim û yêngî dîdîkloşkin. Her yek ji wan got: Li ser banga min nimêj bikin, yêngî dîjî olê ne. Her cara ku dadibezişin hev, perce ji laşê hev dikirin. Her yek ji wan navek li xwe kir, û rengek wergirt.

Rovî û Çeqelan keys li wan anîn, xefk û dav li ber wan vegirtin. Her yek ji wan, bi awazekî bang da, deng-tevlî hev bûn, nêzîk û dûr nizim û bilind qenc û xerab, ketin nav hev, deris û dewr ji bîr kirin. Her yek ji wan got: Ez im Mela. Bi vê gotinê xelkê goti-

nên xwe birîn.

Qadî berê xwe da xelkê û got: Ji ber ku hebûna wan bi we ye, ez fermanê têxim desten we de.

Pişti dan û standineke dirêj, xelk bi biryarekî derketin: Ji iro pê ve ci dîkî li xwe venegere, em dî wî li pişta derî bihêlin, da bibe şîva gur û roviya.

Selîm Berekat

TOL

1

Hemû Palto li wir in.
Hemû bager li wir in.
Gavêng nav berfê de, û hemû berf li wir in.
çira, û xanî, û tarmayıyîn dawîn, hemû li wir in.
Bi desten xwe yêng kedî, hetanî ku tu bikaribî, ciwaniyê berhev bik!
Jîr be, da ku dîmen rengvedana te ya mîşîn be.

2

Bîntengiyek, di çeşnê gêwlîn sihehan de, hatiyêng ber bi kutayiyê min de, mijûl dike. Û ez, di kîferata xwe de, li bin pencereya mezîn, wek şerwalîn girtiyekî, li ser werîsê tenik, ê ji serê pêkenînê ta nalîna wî dirêjkiriye, şûnê radixînim

3

Merdiya boşayıyê û viyan gumana min e.

4

Toreyî nîşana şevê ye, av jî ramaneke, kamilbûna xwe ber bi pêş de rî dîke.

5

Wek pêlava ku boyaxa wê diçuruse, wek destikê derî yê ji nikel; qîfîna te wisa ye

Peyv

Roj: Toreyeke, xwe di serçavka bayî de vedişere.

Ba: Gava wişeyê ye ya bi alî nehêniyâ xwe de.

Deng: Wêrana form e.

Bêrekirin: Zêrê reşandî li ser qedîfeya kutayiyê ye.

Aso: Dahênerê ronahîyê ye.

Nebûn: Di şevbuhêrkîn bîntengiya sîberan de pêkenîn e.

Nivesandin: Zordarî ye, jîbîrbûyinê imtihan dike.

Hejmar: Serencama bêhûdeyiye ye.

Mêwe: Rêberiya darê ya li ser paşerojê ye; paşeroja ku hemû rêberiyân dixapîne.

Serçavk: Nalîna xuyayiyê ye.

Qonax: Helkehelkeke dûbarekirî ye.

Dilniyayî: Li rexê dîtir kurtepist e.

Qiyamet: Zaroktiyek e, aqil diçesipîne.

Zêr: Pevçûna di Xanê de ye..

Jîyan: Gulleyek zêrîn e.

Wêjeya Mezopotamyayê -1-

Jorgen Læssøe

Berfirebûna çanda Sumerian

Ew zimanen ku di hezarsalê siyemîn, duymen û yekimên ên berî Isa de, di besek ji rojhilate navîn ku Grekiyan navê "Me-zopotamya" lê kîribûn, de dihate xeberdan bi awaye gotin û nivîsandine candeke wusa di xwe de digirt ku ne jê bûna wê cihana tro bi awayekî din bihatina dîtin. Mezopotamya, We-latê navbera herdu gemançemê Dicle û yê Fîrat- bi dîtin û ramaneñ gelîs (nîflî) xwe, bi zirekî wî ya afirandîne, bi çika wî ya birêvebirin û bi hissen lihevastkirinê, mora xwe li sê hezar sal ji we dema dirokha cihanê ya ku pîren pêşangê, birewerî, pîvan, û -kêm û zede-çînay û bawerî ji te derketin holê, daye û digel girankirinê bare kultura dahuat yo rojavayê Ewropa, ew xueri ji kiriye. Bégumara ger na jê vê çandê bûna dibû ku sai ne weke vêga lê bi hînek awayen cuda bihatina sazkirin, ne pêwîst bû ku heftîk heft roj be. Herweha Xwedî ji bîyar nedaye ku wê saetek 60 deqe û deqeyek ji 60 saniye be. Ango even han gi dema berî dirokhe di li Mezopotamya hatine dîtin û peydakirin, ne ku afirandin. De destekî sehezarsalya berî Isa de wê dema ku mezopotamiyan pêşangehêñ xwe yê hunerî rami didan hîngê haziriyê û pêşî û davayî û dûrdîtin û keraman hative xebikirin.

Canda pêşî ya Mezopotamya ji aliye Sumerian ve hative afirandin; zimanen wan yê ku di berkeleyan de hative bîkaranen naveku navu familyen zimanen yê ku tia niha lêkofîn li ser çebûne û di tekste Asya kevneke de tîn dîtin. Ji ber vê yekê ji agahadiyîn me yêl li ser hatina Sumerian berî bi Mezopotamya ve, bê we ku ew cewî û jî kur ve hatine, bê binhe dîlinin û navyeñ eseykirin. Bes tu guman tê de nîne ku ew, nîze 3000 sal berî Isa ji navçeyen rojhilate û yê bakurî rojhilate Mezo-potamayêvenjîpesarûqîracenhêla Iranê ve hatine. Wan li Mezopotamya geleç civakê bajarvanîyê ku mîna bûn dîwtîn şaristani yê Grekiyan danibûn. Di navbera salen 3000 û 2000 berî Isa de-ew qonaxa ku Sumerian tê de bi awayekî siyâf bandorî kirinê û çanda wan sax ve daye- wan axa xwe fîreh kiriye, bîriye heyanî başîre Mezopotamya û hîngî li wir ew derketine pêşberî binâhiyî diroke.

Ji deftergirîlya bi
wêneşanî ber bi nîvîsa helbêstanî ve

Ger na ji sisteme nivîsandine û parastina pê bûna ew agahdiyîn berdesi ku ji saxen cihe yên bîrêvebirinê dihatin, qeyd dibûn û dihan pêşgehîn (merciyîn) dadî, ev civaka han zor dixebe. Ji xwe diyar e ku dîtin nivîsandine bi pêşveçûnê têkiliyîn cîvakî ve gîredîyi ye. Bîk sîk di sedsal pêşî ya dema dirokê de nivîsandin amfretîk deftergirîlye bûye bi aifakîya wê aboriya xelk û cîvakî ne dihate rastkirin.

Nimûnene nivîsandine yê herî kevn ku li Mezopotamya têne zimanen sistemeke wêneşanîyê pêş me dîkin. Hê 2500 sal berî Isa li Mesopotamya alavê nivîse wer kemîrbûn ku nivîskaren jehat bi wan bêkemasi dikarîbûn muanşen peyvê yêne bêhemar digel dayina formen rezimîyan yêne berbicavâ û yê din derfinin holê. Herweha derketine edebiyata Sumerian ya rastî ji legayî wê deme tê. Ji xwe ti guman tê de nîne ku di wê pêla dîvîderî ya berî 2500 sali de adetekî devki yê salixduna bîyeren ef-sanevi (mitolojik) û nîv mîjûyî hebûye. Ew nîvîsa Mezopotamîku Sumerian dîlibû nêzi 2300 sal berî Isa încar bi zimanekî din ji yê Samî ku fro bi piranî zimanen Erebî nîmeruya wî dike lê gelek zimanen xwedî kulturûn cuda mîna Heberî (Hebre), Aramî û Etyopî ji derketine, hate bikarafin.

Bîcîhbûna gele Samî li Mezo-potamayê rewsa nivîsandene ji bi xwe re xurtir kiriye û wê bi pêş ve bîriye. Çiku hîngê diwyabû ku nîvîsar û deftergirî Su-merî navêne Sumerî û sîmge û navlêken amfretîn ne Sumerî ji di belge li hejmarîyen xwe de binivîstîn.

Bi piranî wêjeya Mezopotamîyayê bê nav e, lê kêm be ji di han rewsan de navê rastî yê xwedîyî berhemê ji hative dayin. Di gelek rewsan de çavkaniyan, li gor awaye belabûna wan besteyen wêjeyî ya derchîri, nave serînîser (redektor yan ji kege) wan ji, dane. Di dibistânî nivîsene de destepêra perwekerîya bi xebata ser listeyan çebû û bi wî awaye jîyanî zanisti hate holê.

Ferhengen lewheyî
(lewheferheng)

Di nîveka sehezarsalî ya berî Isa de, dema zimanen Sumerî û Samî li Mezopotamîyayê li kéléka hev dihatin xeberdan hîngê pêwîstîn û wêjeyî bergeren bi zimanen Samî (Akkadi) bê amade kîrin. Çiku hîngê ew ziman ji aliye destihîdardeñ û navyeñ ve dihate xeberdan û bê yekê re wêjeya ferhengen derkete holê. Di pêvajoya duhezar salî [ya berî Isa] de gava di bin mezinatîya Babîl û Asuriyan de derebegîn cihe bi leseke mezin ji başîre rojavayê Asya derketin, hîngî li gor hewcedariya peywendîyan bi gelen û zimanen wan yê biyanî remâna Hurriyan li bakurî Me-zopotamya û hetîyan li Asya piçûk, edebiyata ferhengi hate saz kîrin. Heyamî bîrête Babiliyan ji aliye Kasshiyan, xelkek ji yê wan ciyayen rojhilate ku çend sedsalan bandorî li Mezopotamîya kîrine, ve hate vegirînê ferheng hatine nivîsandin û di wan de navlîn û nîşaneyen Sumerî û Samî bi zimanen Kassîti, zimanen ku ne jîk wan zimanen kevneke ye, hatine wêjeyî.

Merî dikare sebi bîk û bîbîc ku hêj miêj ve daxwazîa sîste-meke tekzû û lihevîtfî di hewlînîn hûnerîn nivîsandine de hebûne. Ev meyl û daxwazîa lihevastkirinê bûye wek xuy û karakterek ji bo çanda Mezopotamîku besta derbasbûna ji nîşaneyen ber bi wêjeya ferhengê ve daye wan.

Girtaya noten dirokî û pirtûkên rojane

Pîrsa Çaxê nivîsandina dirokî ji aliye gelén Mezopotamî ve bî bersev dimine. Herweha ew awaye dirokînîsine ku em niha pê dizanîn ji ka gelo ji bo agahdiyîn derchîriye yê yan na disa nedîyar e? Nîsanen nivîsandina dirokî li Mezopotamya bi awayekî zanistîya wêjeyî heyanî demek kurt berî pêla Tigratpîleserî seyemîn (li dora 740-berî Isa) ku diğine ñêzi pêla seleukîdîyan (li dora 250-berî Isa), nehatîne dîtin. Ew nîvîsen dirokî ku hîngê hatine nivîsin bîyeren sal bi sal yêngirînê bes bi bes di xwe de digirt.

Di wan de bîyeren cengê û nîvîso nîvîso, bi pîranî ji lihevîtin hîngê û kustîna kesen ku ji malbata serokên wan in, dihate dayin.

Ji bo dirokâ wêjeyî merî dikare çend tekstan ji îsteyen padishanî bide; ku merîvî diwan de li gor bajar û welatan, navê serok û sahîn Mezopotamî yêli li pey hêzîkîrî dibine. Rewye peywendîyan navbera Babîl û Asuriyan yêl salen 1400 û 700-berî Isa ji di wan de tîn dayin.

Gilgamê destana hevalti û mirîn

Nêzi sed sal berî niha lêkofînê Ingiliz George Smith (M. 1876) di xebata xwe ya ser tekste kîtbexanya Assûrba-nîpal ya Nine-we de rastî serpêhatiyeke ku qala rabûna lehiyê dike û bi gelek

awayen xwe mîna ye Tofana Nebî Nûh, hat. Wer dixwuyî ku bîyera Tofana Nebî Nûh ya Heberî dê ji ber hemekî wêjeyî ya wê demê hatibe gitîn. Destana Gilgamês di vî formê xwe yê Klasikî de nêzi sala 1600-berî Isa çêbûye. Redaktorekî Babîlîn hîneb li wan bîyera û serpêhatiye ku hîngê gewimîne daye hev li ser wan xebitiye û jî nû ve di vê forma niha de amade kîriye. Lehengê me, Gilgamês, di salen 2600-berî yê berî Isa çêbûye. Ew, sîra bajar Urû û dîwarê dora ziyyaretâ Eanna (cihê Xwe-dawen İshîrs) avadike. Pîstre li ser daxwaza geleb bajer, Xwe-dawen Aruru hevalekî bi navê Enkîdu ji bo Gilgamês dirasîfîne, lê pêşî wî davayî navsara çiya nav heyanan. Pîstre geleb serpêhatiye herdu dijîhîn hev û dîbin dost û heval. Enkîdu li cem mala Gilgamês dinîne, ew bi hev re geleb pêlîn xwes derbas dîkin, pir caran serwan dikeve xaxîn giran û geleb macera û serpêhatiye mezin bi ser wan ve tîn lê ew di he-mîyan de bi ser dîkevin. Duvre eşke giran li Enkîdu peyda dîbe û dîbe sedemê mirina wî. Gilgamês pir bi ber Enkîdu dîkeve, ew bi hîvî sazkirinê radîheje cendeke wî û dîderikve réwingîye dîr û dîrêj. Gilgamês berî xwe dîde oxirî û piştî xwe dîde feleke, ew bi çol û pesaran dîkeve, li dîst û newalan, qîrac û berpalan digere, di ser gelî û kendalan, çiya û zînarîn de derbas dîbe heyanî ku dijîhî dîwiya dînyayî û li wir rastî Xwedawen Sidûrî tê:

"Gilgamês ku bi kur ve dic?"
Jiyana ku tû lê dîgerî tu qet nabûn!
Dema Yezdan mîrovân aifandî,
wan mirîn para mîrovân xist,
Ü jîyanê ji jî xwe re hîldan!"
Lêbelê Gilgamês bi şîretîn wê nasekine û di
gerê heyanî dijîhî himberî Keşîvanî mezin
Utnapîstîm [Nebî Nûh Babilîyan e, Bra Böckers
Lexikon Brepols, Beljîk 1990, cild 24, r 141] û jê
pîr kîr:
"By Utnapîstîm gava ez û dibînîn, mezinîya te
cada nîne, eyîn mîna min.
Erê, tu ceda yê, eyîn fîna min.
Lê ji diîf te zaftîr, yê min amade ye ji bo cengê
tu li ser piştî dîrejkîr!
Cewa ku kef na koma Yezdanîn û gîhayî jîyanê
nîn?"
Bersîva Utnapîstîm ya dîrêj ji ber pîrsa
Gilgamês ve minâmek Sumerî ye ku em di salîx
nîne dirokî yê Sumerian de dibînîn. Meseleya
Utnapîstîm eyîn mîna ya Nebî Nûh e ku Tewrata
Mûsa de tê. Çewa Nûh li ser gotina Yezdan, wusa
Utnapîstîm (Utna-pishtîm) ji li ser ya Eta [nave
Xwedawen Sumerî û Babilîya] yel keşîyekî ava dîke
û jîn û zîruneyî xwe, tevî coteke ji her cureyîn
heyanî? Gelô Bîhiş û Dojeh cewan in û bi ci awayî
mirov dîgîhî rîzgar dîke.

Di dîwîya destana de Gilgamês bi rihe Enkîdu
re dîpeyîve û hîngê û békêfiya ku di mirîn
de heye, dîbe:
"Bîbîje ey heval bîbîje min!
li hevvanîna cihanê ku te dit bîbîje!"
"Ez wê ji te re nabejim heval ez nabejim!
Ger ez li hevvanîna cihanê ku min dîn, bîbîje
hîngê dît u runeyî û bigirî!"
Destana Gilgamês du tiştan rûbarî hev dîke:
Hevalti û mirîn, şîn û şâhiya hebdîn, kîf û jidi
liyî, herweha ew salixa ji macera û serpêhatiye
balkesk, ji mîrxasî û hêzeke xurt û dîrî besîyî
dîde. Bi vê re ew van pîrsan han ji tîne rojeve
mirînî: Cîma merîv dimîre? Gelô pîstre
jîyan cewa ye û heye yan na? Ci qîmeta jîyanê
heye? Gelô Bîhiş û Dojeh cewan in û bi ci awayî
mirov dîgîhî rîzgar dîke.

Bîrûbawerîyîn Jîyanê din piştî ve

Nîvîsa edebiyata Mezopotamîku nîfî bi nîfî
ji devan hatine veguhazin, di formê xwe yê diyar û
pejîrandi de bi nameyîn navbera mîrî, wallî,
cigîşkî, kârgîr û degezheke dîdagî, hatine temârî
Kirin. Bîrûbawerîyîn hebdîn barf-geheb (alema)
berzexê (bin erde) ku rihe Enkîdu ji Gilgamês re
salix dîde bîne kütineke oldarı û ne ber bi rastiyê
ve be. Ji xwe gava qala wêjeyî Mezopotamayê
bî kirin diye û aliye wê bîne dîtin: yek aliye
fermî û ya din ji aliye geleriye. Ji hin tekste wan
yêngî cihe merîv kêm û zêde dîtinîn mîrovîn
Mezopotamîku nîfî û nîfî aliye wî aliye
wî aliye û hîngê û hîngê û hîngê û hîngê û hîngê
wê ahengê de ji qet hewce nake ku merîv xwe
derwîyî ve bîyera destanîrî bîbîje. Herweha
esfaya réwingîya Xwedawen İshîr (İshîr) ya
barîgeha bin erde [alema berzexê] ji bi salîx
xwe ve dîbe alîkare dîtina bîwîrîya bi jîyanî dînî
wî aliye li Mezopotamayê. Ew derî :wîlêkî
jî dîrâgare; li wir miî di tarîfîye de dîjn, Xwarîn
xîvarwanî wan tor û herî ye. Bin axê [dînî dînî]
xanîyi wusa û herî ye. Cîma merîv dimîre?
Cîma merîv dimîre?

Lewheyek tevî nexseyeke cihanê ya Babilîyan e. Eva han
dawîyî ji ber yeka ku bi texmî-nî nêzi 2300 sal berî Isa çêbûye
hatîye nîvîsîn

Lewheyek Asûrî ya heriyê ji vê ne mezintir e. Ev lewheya ku
Prof. Læssøe nîsan dide nameyek e ji nûçevanî dîplomasyîye di
navbera qîralê Assûriyan Şamî-Adad (Shamshi-Adad) I de û
waliyek ji yê wê herêma Kurdistana niha ve. Nêzi 1750 sal berî
Isa, wêne Gunvor Jorgsholm

lén hezari (berî Isa) de tevî naverokek xweşbin ha
tiye ziman, bes çend pîrîşîr ew wek he
peyvînef di navbera merîvîkî xulamîn wî
belav bîye hîngê merîv tê de rastî jîyanekî bedbînî tê
û herweha li wê derî nîxîn hebdîn yê hîngê û
eseyî ji tîn inkar kîrin. Diyaloga nav wan weha ye:
"Bende (Kole), a niha bi ya min bike!"
"Belê, ez benî."
"Avê bide min, da ku ez destê xwe bisom, çîku
ez qurabaneke pêşkîxi Xwedawen İshîr xwe bikim."
"Fermo ez benî qurbana xwe bide, ev û ku quer
banekê pêşkîxi Xwedawen İshîr xwe bike pri şad e".
"Ev nîvîsar bi kurtayî ji aliye Emîn Narozi ve ji
hin deveren berhemâ
Swêdi ya bi navê
"Litteraturens Världs
Historia Forntiden", beşa
Mezopotamya, hatîye wer
gerandin."

CONTENS, CONTENU, INHALT, İÇİNDEKİLER, EL-FIHRIS Ú YÊN ME...!

Helbesteke "Ü" warî
 Ü roj hilat
 Ü roj cû ava
 Ü tarî daket
 Ü xewa min hat
 Ü ez razam
 Ü min xewn dît
 Ü bû sibe
 Ü bi dengê dîk û melê re
 Ü bi hilatina rojê re
 disa şiyar bûm
 Ü mala min vîritî
 Ü disa xwirînî
 Ü taştê
 Ü firavîn
 Ü şîv
 Ü roj cû ava
 Ü passîv
 Ü disa xew
 Ü dunya pûç û derew!!

Zimanê me zimanekî zor zor, pir û gelek û zaf dewlemend e. Bi rastî hela tewr xwedê kêmanîya wan bide -pardon nedehin zimanzanên me hene ku bi kar û bar û şuxul û iş û xebatê xwe yên ilmî-zanistî zimanê me hîn dewlemendtir dîkin, berbi pêşde dibin.

Hela tewr gava ku bi tirkî, farisî, erebî an jî bi zimanekî din difikirin û bi kurdî dinivîsin, bi rastî wê gavê ew zimên gelek dewlemend dîkin, bêje û peyv û peyvik û kelime û wusyeyen nuh, tabîrênuh dixin nava zimanê me û zimanê me jî welê dewlemend dibe ku êdî milletê me (yên ku xwende ne) pêre nagihîjin ku xwe fêrî bêje û peyv û peyvik û wusê û kelime û gotinênuh bikin. Ji ber ku zimanê me roj bi roj (hetta hin kes dibêjin saet bi saet) bi saya van zimanzanên me pêş de diçe, hetta welê pêşde diçe ku mirov gava ku ferqên di nabêna kurdîya mehek berê û ya mehek sun de (wekî kurdîya meha temmûz û tebaxê)dide ber hev, bi serê xwe tenê ji wan peyvik û gotinênuh ferhengek pêk tê.

Ji ber vê yekê jî divê mirov ji bo kesen xwende qurseke zimanê kurdî veke daku hîn baştîr xwe fêrî zimanê xwe bikin. Her weha divê ku mirov mehê carekê jî. ferhengekê derxe.

Nuha emê li vê derê mîsalekê (hûn dikarin wekok, mînak û nimûne jî bi kar bînin) raxin ber çavên we ku wê gavê hûnê bi xwe jî bibînin û fam bikin û her weha jî bigihênuh ku bi saya van zimanzanên me, zimanê me çiqas pêş ve çûye.

Belê wekî me got emê tenê li ser bareyekê (mewzûyekê)

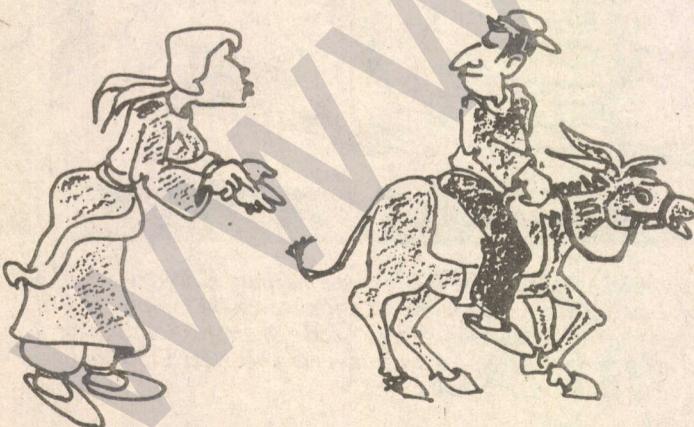
mînakekê bidin.

Kelîmeyek (hûn dikarin wişê, üşe, peyv, peyvik, gotin, qise, bêje, xeber, qezî jî bi kar bînin) heye ku îngiliz jê re dibêjin CONTENS, Fransiz dibêjin CONTENU, Alman dibêjin INHALT, Swêdî dibêjin INNEHÅL, Tirk dibêjin İÇİNDEKİLER û Kurd jî dibêjin:

- 1-Têdayî
- 2-Têxistinî
- 3-Serecem
- 4-Naverok
- 5-Nawerok
- 6-Nêwerok
- 7-Têkirinî
- 8-Hundurî
- 9-Têda
- 10-Têde
- 11-Fêhristî basekan
- 12-Navî
- 13-Yêteda
- 14-Zikida
- 15-Dizikda
- 16-Zikî (yê di zik de)
- 17-Di hundur da
- 18-Di vê jimarê de
- 19-Di vî hejmarî de
- 20-Lem jimare da
- 21-Fêhristî basekan
- 22-Fêhristî em jimare

Di dewsâ bavê xwe de Polis:
 -Tu çend salî yî?
 -Dêh salî.
 -Dêh salî yî û tu diziye dîki ha?
 -Welleh polis efendi ez bi xwe ne diz im. Bavê min nexwes e, ez di dewsâ wî de kar dikim!

Bajarê Bismilêye gîdipseeen?

Li hêla Bismilê ji gundê Koseliya merivek wê biçe bajêr. Jina wî jê re dîrêje:

-Ma bajarê Bismilêye gîdipseeen, Fato êye hîr dan getiiir!
 -Ma ne bilim ne qedemdiir?
 -Wîî, ma hêra bîr mîtro bîr nigine
 Bîr mîtro jî dîger nigine
 Ellî santîm nav nigine
 Gimî bê santîm jî pizîsine getir bestir!

XACEPTIRS

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											
11											
12											

çînkoyê. b- Pêxemberê fileyan 5) a- Ne kevn. b- Di Kurmançî de ji bo kes û ti tên mî tewanga vegetandekê. c- Hevmaneya anuha. 6) a- Navekî lawan. b- Di alfabeja Kurdi de tîpa hivdemîn û ya dawiyê. 7) a- Zivistanê didine hewanan. b- Ne bi ewr. 8) a- Estrumenteke müsîkê. b- Ne sibe û ne do. c- Li ser xwarin tê xwarin. (berevajî) 9) a- Hevmaneya meriv. b- Bîna, xanî. 10) a- Navek (berevajî) b- Pareye Tirkîyê. (berevajî) 11) a- Bi Dimili kêber. (berevajî) b- Hevmaneya agirî. 12) a- Hevmaneya tuneye. b- Mirov li ser heywê di idîne.

SEREJÊR: 1) Zevîya bi av. b- Paytextê Ermenistanê. 2) a- Ji agirî derdiye, alaw. b- Ne e-kere, bi dizi. 3) a- Ne sar (berevajî) b- Dangê gur û rûviyan. 4) a- Senbolâ

Serencam

Qedrî CAN

Wexto ki merdim haldê xwi ra razî nêbo û musteqbeldê xwi ra bi guman bo, ageyreno rojandê xwi yê verênan ra ewnêno (winêno). Ze pîranê rizayeyan ki nêwazene bimîrê, tenya û tenya rojandê xwi yê verênan bifikiriyê, xortaneyâ xwi, qêcekeya xwi biyarê xwi vîrî û bi no awa boyâ xwi verradê.

Ez jî wina biya, ez jî biya xor-têndo pîr. Hewnena vernîda xwi-ra: Leylan û gumanî. Hewnena çorşmedê xwi ra, mij û dûman!

E, ez jî ze ê kal û pîrandê xur-debiyayeyan rojanê xwi yê verênan, nemaze rojanê qeckekeyda xwi ana xwi vîrî, zerrîya xwi bi hezar û jew hesretî pirr kena û ïnan ra lezetêndo zerreyen gîna.

Ez ewro parçanê rizayeyanê ê riperanê ki kitabdê umirdê mi ra ameyê dirnayî arê kena û pê ya dusnena. Wazena ïnan ra kitabê bextiyarey viraza. Sond. Guna. Rojê vîrdey. Serencam. Nînan ra her jew, kitabdê umirdê min ê sîndarî ra riperendô rengin o. Labelê renginî benê, zengînî benê, fina jî çend riperrê diratey û rizayey ê. Serencam jî ê riperran ra riperrê yo.

Vîst û panc serrî ra ver bi. Bi meng û hefteyandê xwi, bi şew û rojandê xwi, vîst û panc serrî. Zerrey kî ma di nişka ra hay-hûyê dest pa kerd; birayê mi Fethî, nêweşiyênda bol kilmi, nê-weşiyênda di-hîrê rojan dim a merdê. A şîn û bermi qandê ey bi.

Fethî ser û nîm mi ra qijêr bi. Çimsiya; rigewr. Mi ra dergêr û qelafetunêr bi.

Ez hem qandê hezkerdişdê xwi hem jî qandê gunadê xwi, herkesi ra vêşer mergdê ey ver kewtê. Mi xwi mergdê ey rî mesûl û guhak-ar zanabi.

Welatdê ma di adetê esto; her kes mîwe û êmîsanê xwi yê ki amnan û payîzi ra pêser kenê, dekenê denne û kupan, fekê ïnan sewax kenê û serrnewe di akenê. Ne wişk benê ne jî kehan. Zey verî tern û teze manenê. A serri ma jî zey her serri êmîsê xwi yê zimistanî hewadaybî. Hewt heşt denneyê girdî pirrî bî û fekê ïnan sewaxkerdey bî. Şanê sernewî kî ma bi dost û merdimanê ma pirr bibi. Qecekê werdî (qijî) bi me-raq a bendedê merasîmê akerdişê denneyan bî.

Gama ki maya mi şî mexzena êmîsan denneyê fekakerde û veng dî. Bi riyeñdo tirş a polê mi girot ez tê şanaya. Hewna mi ra çiyê nêpersaybî, mi va: "Fethî... Fethî fekê dennî akerd û sincix û kesme qekekandê mehla ra vila kerdî." Fethî wija di nêbi, şibi serneweyê emda xwi. Ageyrayış di maya min o tepişt û di sîlleyê şidêneyey day piro. Belingaz haya ci çiyê ra çinêbî, hilp hilp berma.

Fekê dennî mi akerdi û mi bi destandê xwi êmîsê ki miyandê ci hîdî hîdî antîbî. Labelê qandê xwi rî nê, qandê estanikvatoxa hunakari Xeci.

Xeci, pîrênda estanikvatoxi bî. Di seyekê ci estibî; jew keyna bî, jew jî lajek. Xeci xwi û qecekê xwi bi estanikan a warî kerdê. Her şanê zimistanî zerreyê kî ci, qeçanê zey mi şes-hewt serran a pirr bîyê. Werdeni, şimiteni, şirine, cixara û gaza ay ma ser o

bî. A serri êmîsê ay mi ser o bî. Her şan mi may û piyê xwi xapaynayê, mi vatê: Ez do şira embazdê xwi yê mektebî Xurşîti het, piya dersê xwi biwana. Wija ra, dehlîzêdo teng û tari ra mi xwi resnayê denneyê êmîsan û mi tûnikê çakêt û poltoyê xwi pirr sincox û kesme kerdê û mi berdê estanikvatoxa xwi ver di veng kerdê. Timo mi ra vatê eferim lajê mij, eferim!

Heta goştaritoxê ci temam nêbiyayê, Xeci dest bi estanikan nêkerdê. Verî çimê xwi çorşmedê xwi ra çarnayê û vatê:

- Sado tiya di yo? Ka Remo kotî di yo. Ka Çemo?

Mirîdî jew bi jew hazır biyê. Ay jî dest bi estanikanê xwi kerdê. Ne a ecizayê ne jî mîr biyê. Gama ki newe dest pey kerdê, vengê ci hîdî hîdî vîyyayê. Qandê ki ma rind bieşnawê ma xwi erd ra kaş kerdê û ma waştê ma nezdiyê ay bibê. Dim a ıcab nêkerdê, çende ki şiyê vengê ci berz biyê. Heyecan ameyê ci. Ma jî ze ay kewtê cezbe, dest û lepê ma bêhemdê ma liwayê. A gami qurmê daran jî adirganî miyan di gim gim veşayê. Germê adîr û hilmê qeçekan zerê banî kerdê ze hemam. Xeci cixara cixara ra civistê û xorî xorî antê qirda xwi. Dûnê cixara pîrnîkandê ci ra pîl pîl vîyyayê. Dima vatê: Belê, ma amey kotî? "Mîrza Mehemed xortêndo vîst serre bi. Hewndê xwi di keyna padîşahê perîyan dî. Qandê heskerdişdê ay terkê dîna bi. Rayda ey ser o hewt dîwî estibî. Bi şîmşîrê xwiyê dilejî ya, serê ïnan jew bi jew ci-kerd."

Xeci, heta nîmedê şew ma rî estanikanê dîw, perî, cin û ejdîşayan vatê û ma jî zerrîda xwi ra goştareya ay kerdê û ma qehremananê nê estanikan rî heyran heşmetkar mendê.

Mi estanikanê dîwan ra xeylê hes kerdê. Mi zerrîda xwi di vatê: Ax! Werrekîna ez jî rojê zey "Mîrza Mehemedî" qehremanê estanikanê dîwan biyayê û şîmşîrê û min o dilejî estibayayê. Ganê mi qandê (semedê) nê efsaneyan recifiyayê, zerrîya min bi nê serguzeştan malemal biyê.

Fethîye bê gunay ê di sîlley marda xwi ra werdî tepîya, şî ku-jîndê odî di ronişt û dexeriya. Nimajî Fethî bi tayênda germi kewt. Nêşabi cadê xwi miyan ra werzo. Meşterî taya ci giranêrî bî, fekê ci nêgeyrayê. Pîyê min doktor ard ser, doktorî daru da ci û va: Nêweşîya ci çiyê niya grîpênda şenik a.

Labelê heyf! Roja hîrini birayê minê delalî çimê xwi yewrayî gi-rotî û ma şîn û bermî miyan di verday.

E, nê bî vîst û panc serrî. No serencamo sîndar, heyatê min jahrdye keno, ez jî zerrîda xwi di, a cinêka pîri ra, a estanikvatoxa gunakari û günîni ra hezar û jew nefretî kena.

Labelê tenya -eke nêmerda- ez wazena finâ a pîri bivîna û ci rî vaja: Mi jî hes kerd. Mi jî Koyê Qaffi ravînay. Ez jî kewta dîw û ejdîşayan miyan û ïnan di penc-penc lej kena. Tenya çiyê mi ra kemî yo; şîmşîrê zey şîmşîrê "Mîrza Mehemedî" yo dilejg.

Cidêdê, 14.4.1943
Roja Nû, Amor: 2 (10.5.1943), r. 4

Kirdasî ra tadayox: N. Elî

Ferhengekê Kurdkî-Pehlewki-Kurmanckî -VII

Kirdkî (Zazakî)

gewat, gewwat
gewezi
gewi, gowi
gêrayış, geyrayış, agêrayış
gêsi, gila
gi, cî
gil, qil
gilbi, qirrike
gilgil
gilor, gulover, gudilikin
gira, gire, girey
giran
girane, giryane
giranî, giraney
girewte
girewtox
goge, gogi, guve
gorr
goşare, gûşare
goşdariti, gos dayêne; eş
nawitiş, şinawitiş, hesnayêne
goşe, koşe
goşt, gûşt
goştin
goze, gûzi, gwaz
gudi, gudilikin, gilor, gulover
gudi, gurz
gule, guli
gum, alişki
guman
guman kerdiş
[cîra] guman kerde
gun, hak
guna, gune, gunek
gurrî (keçel û gurrî), keçel
gurz
gûnî, gûnî, gonî, gwînî
gûnîrînayî, gûnîrîcînayî

Pehlewki (1)

kevat
gevazen (2)
gobend
gerftîten
gês, gêsûk
guh, gu
ger
gelûk
gîrgîr
gîrt
greh, grêh, grîh
geran, giran
gerîpan, girîpan, grêv
geranîh
grîftek, grew, grewîk; girîfar
grîften, grewîten, stanîden
grîftar
goy, god
gor, gûr
goşwar
goşiten, oşnûten
koşek
goşt
goşten
goz, gûz, gûç
girt, ged, get
ged, get
gul
gonek
guman
gumanîten
gumangerîk
gun, xayek, xayik, hayîk
gunak, vînas
ger
verz
xon, xûn
xonrêçîşnîh

Kurmanckî

gewad, qewad
gewez
gov
gerrîn, gerriyan
kezî
gû
gir
gewî, qirrik
gilgil
gilol, gilor, gulor, girover
girê
giran
hustukur, hustuvank
giranî
girtî
girtin, stendin, standin
yê ku digre
gog, go
gorr
guhar
guhdarî kirin;
bihîstin
goşe, koşe
goşt
bi goşt, goştî
gûz, goz, gwîz
gil, girover, gulor
gurz
gul
gep; lame
guman
guman kirin
yê ku jê tê gumankirin
gun
guneh
gurî, keçel
gurz
xûn, xwîn
xûnrêjî, xwînrêjî

(1) Kelîmeyê Pehlewkiyê ki tiya di nusiyayê, mi nê kitabî ra vîjnay: Dr. Behram Frewşî, Ferhengê Pehlevî

(2) Pehlewki di "gevazen" yeno me'na "gayê koyî".

Şêx û Mela

Mehdî ÖZSOY

Ey xalê mi, Xalê Hese!
Şêx, melay ma şînî dewû
Fitr û zika xwi r' ken hisse
Çehergûm vazden cûyi* dîy se.

Ey xalê mi, Xal Remezû!
Qey ti ina mendî nezû?
Şêx, melay ma geyren bizû
Wenî kergû, mûnen kuzû.

Ey şêxî mino rilişte*
Ti ma r' kenî qûm û nuşte
Tue Kird xwi r' kew yew helquşte*
Ti şew û ruec he y ser ruenîste.

Ey şêxî min fekşuelaqi*
Çi ben insû pey exlaqi
Kirdi r' ni heyon nûn tueraqi
Ti wen nîm leşê bueraqi.

Benû umnû qijen mele
Kird şin bajar ben 'emele
Dewûn d' xelû, cewû kenû cele
Şêx, melay ma ben qimul*, mele.

Şêx, melay ma şînî dewû
Wenî kergû, dikû; şimin çayû, qehwû
Çim ginen veywû*, ciniyû
Qirrik qurtnen, liesen lewû.

Ti sera* şîn? Ti sera şîn?
Ti cezme* kuwen, hewa ra şîn
Ti sey fuzû, teyara şîn
Tue Kird kew pird, ti ser ra şîn.

*cezme: cezbe
cûyi: cuwen, ciwen, ciwîn
fekeşuelaqi: fekgilejgin, fekmalêz
helquşte: Tirkî di "tahterevalli"
qimul: qumili
rilişte: keso ki riyê yê amewo liştiş
ruec: roj, roc, roze
sera: kura, kure, kotî, çâ, komca
veywi: veyvi, vêwe

Endi Qur'an Ki Yasaq O

Münzür ÇEM

Hûmara (amora) 29'ê asma Gulane ya gazeteya "Yeni Politika" de mi xeberê (xeverê) wende. Eke ez mordemêde xam bîyêne, mi dewleta Tirkîya û úsul û torê dayê rind nas nêkerdêne, ez ecayîvêde giran de mendêne. Ewro eke na xevere mordemêde xérîvî rê bêro qeseykerdene, sikê min te de çîno ke, iman nêkenê ke çîyêde henênen beno. Ci esto ke dewleta ke ma ser o vindeme, Tirkîya wa, cayêde bîn nîyo. Hardê na dewleta ser o, hetê xiravê û rîşî-yayênen ra çîyo ke nébo, çîno.

Xevere ra gore, Hokmatê Tirkî, "Qanûnê Serekîya Dîyaneti" (Diyanetisleri Başkanlığı Yasası) rîyna gureto xo dest û te de tayê çi vurnê, o ra têpiyâ kî Meclisi rî rusno ke bêro niqaşkerdene, bibo qarun.

Hata naza, kato ke amo kerden, mordem beskeno vazo ke te de çîyê çîno, kârde normal o.

Hama madêda newîye kerda ci ke, mordem ganî (gerek) daye ser o rind vindone.

Na mada ra gore, derheqa dînî de çapkerdena kitav, broşûr û çîyanê henênanê bî-nan ya kî hazirkerdene û vilakerdena film û bandan (kasetan) hata ke ïzna Diyaneti çîne bo, mumkune nîya. Eke welatanê bînan de bêre hazirkerdene kî têpiyâ ardena ïnan be Tirkîya, êynî úsul ra girêdayî ya. Kam ke na qanûnî ra gore hereketmekero ya kî dustê dêy de kar bikero, ceza xo şes asmî ra hata 2 serrî hepis û 10 milyonî ra hata 50 milyon lîra pere wo.

Eskera wo ke na qanûn, yanê qanûno ke derheqa Dîyaneti der o kî bêsebeb (bêsevev) nîno vurrnayı. Se-bebo ke hokmat na qanûn nîya vurrneno, na wo:

Ez hen zonen ke yêno ra wendoxû vîri, par moredemêde Kurdi (namê xo kî Abdullah Varli yo), Qur'an çarna Kurdî (zaravê Kurmançî) û çap kerd. Waxto ke na kitav vêjiyâ kî, tekit si Çankaya, Süleyman Demirel ziyaret kerd û ci ra zû, zê halête (hediye) da ci.

Ma eve Kurdkî kitavê bêro çapkerdene, hem kî no kitav Qur'an bo, dewleta Tirkîya qe bêveng vindena? Îdarê a dewleta,

mumkuno ke çîyêde nî-yanêne qebûl bikero? Nê, mumkun nîyo. Nika wazenê ke yê Qur'anî yasaq kerê û iyê ke êhtîmal esto ke na ra têpiyâ vêjiyênen, raye ro dîne kî bibirnêne.

Ci esto ke bêbextî rasterast nêvanê ke "eve Kurdkî mesela dînî ser o kitav nusnayêne yasaq a". Hurêndiya naye de, zê her waxtî fêlbazênî nanê ro xo ver, wazenê ke eve qurnazênî karê xo berê ser. Uzay ser o kî, vanê "karo nîyanê bê ïzna Diyaneti nêbeno". Her kes zoneno ke, mesela Kurdan ser o qe ferqêde Diyaneti û polisê Tirkî çîno.

Mordem naye kî xo vîr a mekero ke, qanûno nîyanen, raya virêne nîya ke Tirkîya de vêjîno. Tirkan di ser-rî ra râvîr, qanûnê radyo û televizyonî kî eyîn şekil de vet. Yîne o qanûn de ilan kerd ke "Tirkî ra qederi (bêxejya Tirkî), zonede bîn de hazirkerdene programanê radyo û televizyonî yasaq a". Hama heto zû ra na qanûn vet, heto bîn ra kî radyo û televizyonî Tirkan de eve zaf zonû programî amîne hazirkerdene. Mesela İngilîzkî, Frenszîkî, Almankî dêyme radyo û televizyonî Tirkan de nêame yasaqkerdene. Çike qanûn têyna seva Kurdkî vê-jîyavî, hama name eve şekîlede bîn amêvî dayêne.

Nayê ke Tirkîya idare kenê, peroz û pesewe iddia kenê vanê ke "Ma têde Musilmanî me u wertê ma de birayîye esta". Ma na senê birayîya nîyanen a ke bîrawo zû, zonê birayê bînî de kitavanê dînî kî yasaq keno? Eke Kurde dîndarî peroz-pesewe minete bikerê, vazê "Heqo, na Tirkî ke Tirkîya idare kenê, ti ma birayîya dîne ra bisevekne" neq ê? Nê, neqî nîye.

Naza de noxtêda bînî ki esta ke mordem ganî (gerek) weş ser o vindone û verê çîmonê xo ra durî mefiyone: Dismenê miletê ma, honde fetelneno ke zonê ma werte ra wedaro û seva na karê xiravinî, ci ke dest ra ame keno; yê ma kî hona tayê, qiyetê zonî çek o nêzonenê, zonê xo qesey nêkenê, eve dêy (ey) nêwanenê û nênenenê. Dismen dismenayêna xo keno, ma na halê mawo nîya xirav çek o?

Foto: Armanc

Ordiyê Tirkan fina dekewt Kurdistanê Başûrî

Ordiyê Tirkîye rojê 6. 7. 1995 fina hucûmê Kurdistanê Başûrî kerd. Gorey beyanê PDK-İraqî, eskerê Tirkan seat 11.30 di mintiqada Mizûra ra, qezada Mêrgesor ra 15 kilometrey kewtê erdê Kurdistanê Başûrî miyan. Beyan di yeno

nuştiş ki hîrê dewijî birîndar biyê û di dewijî jî vinî biyê. Qandê ki Tirkî ebi top û teyaran a mintiqâ bombardiman kenê, dewijê 18 dewan ki 800 keye yê û nufûsê ïnan 3 hezarî vêşerî yo dewê xwi teriknayê û ameyê mintiqada Diyanî û

Sardar.

Dewê ki ameyê bombardimankerdîş nê yê: Şîva, Birkela, Mîrûz, Bûsa, Bizyan, Koran, Balan, Dîzo, Sipin-dar, Binavê, Bêndero, Çema, Kuwîzî, Sîlka, Sitobî, Sîfîya, Mûka û Soma.

Mehkema
HADEP

Rojê 6.7.1995 di mehkema HADEP (Partiya Şarî ya Demokrasi) estibî û semedê na ra xeylê kesî şîbi wiya ki goştareya mehkema bikerê û bîmûsnê ki ê HADEP hetek dir ê. Labelê mehkema qerar girot ki celseyê mehkema nimite dewam bikero, cora jî ê kesê ki waştê goştareya mehkema bikerê nêgirotî zere. Nay ser o ê kesan dest bi protestoy kerd û waştî ki mehkema eşkera bibo. Polisan ê bînada mehkema ra vetî teber. Wexto ki ïnan teber a jî wina dewam kerd, noqor polisan ïnan ra 250 kesî ki parlamente DEP yo veren SPîRP Sakîk jî miyan di bi, nişnay (wenay) otobusan û berdi nezaret.

Walyî Haio İstisnaî
Halo İstisnaî
dewam keno

Halo istisnaî (Olağanüstü Hal) yo ki xeylê cayandê Kurdistanê Vakûrî di bi serra-na wo esto, çîhar mengîna ame dergkerdiş. Zeki yeno zanayış no bi çend finî ki hukmat vano na fin fina peyen a, labelê wexto ki mohletê nê halî qedêno, MGK (Konseya Emniyetê Millî) qerar gîna ki no hal hewna dewam bikero.

Ne 17 serrî yo ki Kurdistanê Vakûrî di ya idareyê urfî ya jî halo istisnaî esto ki Kurdistanî

Wa Halo
İstisnaî Werzo!

Azîz Nesîn
si rehmet

Nuştoxo namedar Azîz Nesîn rojê 6.7.1995 di Çeşme di wefat kerd. A. Nesîn şibi Çeşme ki kitabanê xwi qandê wendoxandê xwi ïmza bikerô, labelê zerrîya ci xwi ver o nêda û ey 80 serreyda xwi di na dinya ra bar kerd. Azîz Nesîn nuştoxêndê mîzahî bi ki nezdiyê se kitabî nûşte û nê kitabê ci tadiyayê (açarınyayê) xeylê ziwanandê bînan jî ki nê ziwanan miyan di Kurdkî jî esto.

Zeki yeno zanayış İslâmîstan waşt di serrî ra ver ey Sêwas di biveşnê, o merg ra reyabi labelê wica di 37 kesî ameybî veşnayış. A. Nesîn merdimêdo ateist bi co ra jî İslâmîstan fetwaya kîtena ci daybî.